

طراحی الگوی فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان

(مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد)

مختار الگامه، محسن عامری شهرابی^{۱*}، اسماعیل کاوسی^۲، سراج‌الدین محبی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۵ تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۴/۱۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۰۱

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، دوره بیست و هفتم، شماره ۱۰۳، تابستان ۱۴۰۳

20.1001.1.1735501.1403.27.103.1.8

چکیده

این پژوهش با هدف طراحی الگوی فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد) انجام شده است. روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر نوع داده‌ها آمیخته است. مشارکت‌کنندگان بخش کیفی خبرگان علمی و دانشگاهی مدیریت فرهنگی، علوم سیاسی و مدیران اجرایی فرهنگی هستند که با روش نمونه‌گیری هدفمند با ۲۰ نفر از آنان مصاحبه به عمل آمد. استراتژی این پژوهش در بخش کیفی داده بنیاد مبتنی بر رویکرد ظاهر شونده و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات بر اساس گام‌های کدگذاری گلیر است. جامعه آماری در مرحله کمی، بسیجیان نهادهای فرهنگی و مدیران حوزه‌های مقاومت بسیج استان کهگیلویه و بویراحمد به تعداد ۷۵۰ بود، حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۵۴ نفر و نمونه‌گیری به روش طبقه‌ای انجام شد. ابزار تحقیق در مرحله کمی پرسشنامه استخراج شده از مرحله کیفی بود. اعتبارسنجی مدل ارائه شده با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی و نرم‌افزارهای 22, Spss, Lisrel8 و Excel انجام شد. بر اساس نتایج پژوهش، ابعاد الگوی فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان عبارت‌اند از: عوامل محوری (گفتمان سازی، نگرش و باور و هویت انقلابی)، عوامل تقویت‌کننده (معنویت‌گرایی و روحیه جهادی)، عوامل بسترساز (اخلاق‌مداری، فرهنگ محیطی، استکبارستیزی و مشارکت)، موانع شکل‌گیری (جناح‌بازی سیاسی و ردایل اخلاقی) و پیامدها (امنیت پایدار و جهانی شدن) است.

واژگان کلیدی:

ایثار، بسیج، فرهنگ، فرهنگ مقاومت،

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قشم، قشم، ایران، algame2020@yahoo.com

^۲ استادیار، گروه مدیریت فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران (نویسنده

مسئول) mohsenamerish2023@gmail.com

^۳ استادیار، گروه مدیریت فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران ekaviusy@yahoo.com

^۴ استادیار، گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قشم، قشم، ایران mohebi@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسأله

۱-۱- مقدمه موضوع

فرهنگ مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌هاست که بر اثر تجربه و مرور زمان در یک جامعه خاص و در سرزمینی معین به وجود می‌آید و مردم با استفاده از آن، رفتارهای گوناگون خود را شکل داده و یا به مرحله‌ی اجرا درمی‌آورند. از این رو شامل؛ معارف، اعتقادات، هنر، حقوق، اخلاق، رسوم و تمام توانایی‌ها و عاداتی است که بشر به‌عنوان عضوی از جامعه کسب می‌کند (تیلور، ۲۰۱۰، ص ۱۱۸). فرهنگ‌ها می‌توانند در سازمان‌ها و بین آن‌ها تفاوت‌های چشمگیری داشته باشد. آن‌ها می‌توانند بهترین‌ها را در افراد به وجود آورده و پرورش دهند، محیط‌های عالی را برای کار در افراد ایجاد کنند یا می‌توانند بدترین‌ها را در افراد ایجاد کنند و محیط‌های ناکارآمد پر از استرس و تنش ایجاد نمایند (شاین، ۲۰۱۷). تعدادی از شرایط داخلی و خارجی وجود دارد که می‌تواند فرهنگ را تحت تأثیر قرار دهد. شرایط داخلی می‌تواند شامل مواردی مانند ساختارهای سازمانی، فرایندها، سیستم‌ها، بودجه‌ها و سبک‌های رهبری باشد و همچنین تغییراتی در رهبری، اعضای تیم، بودجه‌ها یا سایر تصمیمات اصلی و داخلی باشد. شرایط خارجی می‌تواند شامل شرایطی مانند رکود اقتصادی، مقررات دولتی، پرونده‌های حقوقی عمده‌ای که به اعتبار یا منابع یک گروه آسیب می‌رساند، خرید توسط یک شرکت دیگر یا یک فاجعه غیرمنتظره باشد (هونگ و همکاران، ۲۰۲۱).

گسترش ایثار و مقاومت به‌عنوان یک فرهنگ ناب، در صدر آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران بوده و حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری همواره در بیانات خود به ایثار و مقاومت به‌عنوان فرهنگ متعالی که موجب بیمه انقلاب اسلامی و کشور در مقابل جریان استکباری خواهد شد، تأکید داشتند (ظهیری، ۱۴۰۰). فرهنگ مقاومت از طریق سازوکارهای یکپارچه ساز و هماهنگ‌کننده حاصل می‌گردد. شاخص‌های قدرت نرم‌افزاری می‌تواند زمینه‌های لازم برای فرهنگ مقاومت را فراهم کند. کشورهایی که فرهنگ مقاومت را بر اساس مؤلفه‌هایی همانند ایدئولوژی، مشروعیت و انسجام داخلی تنظیم می‌کنند، از قابلیت لازم برای اثرگذاری بر محیط اجتماعی برخوردارند. اولین نشانه فرهنگ مقاومت را باید انسجام اجتماعی دانست. کشورهایی می‌توانند در فضای کنش مبتنی بر مقاومت قرار گیرند که از انسجام اجتماعی و ساختاری برخوردارند (مصلی نژاد، ۱۳۹۳). عاملی که ملت‌های ضعیف را در برابر دولت‌های گریگ سیرت، بر سر پا نگه می‌دارد، صبر و مقاومت است. هر ملتی، برای اثرگذاری بیش‌تر و ثبات دائمی، نیازمند آن است تا مقاومت

خود را به فرهنگ عمومی تبدیل کند. هر موضوعی تا وقتی زمینه فرهنگی پیدا نکند، نمی‌تواند بقا و ماندگاری خویش را تضمین نماید (فرهنگ، ۱۳۹۱).

سازمان بسیج به واسطه گستردگی نیروی انسانی، ارتباط تنگاتنگ با عموم اقشار و آحاد جامعه و به‌ویژه مأموریت‌های متنوع و وسیع، یک سازمان پویا و اجتماعی است و از آنجاکه یکی از مهم‌ترین وظایف آن گسترش و تعمیق تفکر انقلابی‌گری و امنیت در جامعه است، گسترش فرهنگ بسیج و ایفای نقش تاریخی آن در مدیریت بحران‌های امنیتی و به‌ویژه مدیریت جنگ تحمیلی، نشان داد که اعتماداً به بسیج و به‌تبع آن مشارکت با این سازمان در سایه ایمان به راه و اهداف، از بنیادی‌ترین عناصر این موفقیت به حساب می‌آید و در برقراری اتحاد، انسجام، همبستگی ملی، یکپارچگی کشور و برقراری امنیت مؤثر است (فلاح، ۱۳۹۷، ص ۳)؛ بنابراین بسیج می‌تواند از زیرساخت‌های فکری و اندیشه‌ای خویش جهت توسعه ظرفیت فرهنگ مقاومت عمل کند.

فرهنگ مقاومت و ایثار یکی از مسائل بسیار مهم در کشور ما است، برای تبیین جایگاه فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان که نماد عینی آن در جنگ تحمیلی متبلور شد، تحقیقات علمی ضروری به نظر می‌رسد. تحقیقات مختلفی در ارتباط با موضوع مقاومت و بسیج به شیوه‌های مختلف انجام شده است، اما فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان باید به‌عنوان میراثی گران‌سنگ در ذهن ملت ایران باقیمانده و از آفت تحریف مصون بماند، زیرا نشر ارزش‌های معنوی و اخلاقی مقاومت تأثیر به‌سزایی در اخلاق جامعه به‌ویژه جوانان داشته و امید و انگیزه برای مبارزه با استکبار جهانی و همچنین ترویج فرهنگ مقاومت عاشورایی را به همراه دارد. چنانچه جامعه‌ای خواهان برخورداری از نسلی با عزت و آماده‌ی مقاومت است باید به‌طور بنیادی به فرهنگ‌سازی در این زمینه پرداخته و عوامل تأثیرگذار در این عرصه را شناسایی کرده و با تمام ظرفیت و توان برای هرکدام از آنها برنامه‌ریزی نماید، هرچند که بررسی فرهنگ مقاومت مستلزم صرف هزینه و زمان بسیاری است. از طرفی ساختار سیاسی و اجتماعی ایران به‌گونه‌ای است که فرهنگ مقاومت با دیگر کشورها کاملاً متفاوت است، بنابراین لازمه آن پرداختن به مسئله فرهنگ مقاومت به‌صورت بومی است. با توجه به آنچه گفته شد پژوهش حاضر در پی آن است تا الگویی جهت شناسایی فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان طراحی و ارائه نماید.

۱-۲- ضرورت موضوع

معرفی الگوهای ارزشی دفاع مقدس به نسل‌های حاضر و آینده، تعمیق و گسترش فرهنگ ایثار و مقاومت، احیاء و ترویج فرهنگ فداکاری، فضاسازی جامعه و انجام کارهای

فرهنگی در زمینه فرهنگ ایثار و مقاومت، می‌تواند زمینه‌ساز ترویج فرهنگ مقاومت و تبیین ارزش‌های دوران دفاع مقدس باشد. از سویی، بهره‌برداری از دستاوردهای ارزش‌های انقلاب اسلامی باید متناسب با نیازهای روز باشد و از طریق برنامه‌های اصولی جامعه به‌ویژه جوانان با ارزش‌های مقاومت آشنا شوند. بهترین روش برای مصون ماندن نسل کنونی از شبیخون فرهنگی، ادامه تفکر بسیجی و ترویج فرهنگ ایثار و مقاومت در بین آنان است. از روش‌های دستیابی به این گنجینه گران‌بها، مرور تجربیات رزمندگان اسلام، بسیجیان و آشنایی با حماسه‌سازی‌ها، رشادت‌ها و تلاش‌های صورت گرفته آن‌ها در این عرصه است. به همین علت شناسایی مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان و ارائه راهکارهای پیشنهادی یکی از ضرورت‌های پژوهشی به شمار می‌رود. از آنجایی که رشد و گسترش سریع اطلاعات در دنیای امروز که مرزهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و... را درنوردیده، برای ملت‌ها هم می‌تواند فرصت باشد؛ هم تهدید. فرصت از این جهت که در برابر ایشان دنیایی گسترده است از اطلاعات که دستاوردهای فرهنگی دیگر ملل را در اختیار آنان می‌گذارد و تهدید از آن‌رو که هویت‌های مستقل فرهنگی تمدنی را در معرض هجوم و آسیب قرار می‌دهد. یقیناً در این عصر اطلاعات، اگر ملتی در راه حفظ و تقویت دستاوردهای فرهنگی خود قدم پیش نگذارد، نمی‌تواند در مقابل این تهدید مصون بماند. در فرهنگ ایرانی اسلامی هرچند بن‌مایه‌های عمیقی وجود دارد که می‌تواند هر تهدید و آسیبی را دفع کند، نمی‌توان به‌صرف اتکا به این پشتوانه از نوآوری و اقدامات لازم و مؤثر جهت حفظ و ارتقای عناصر فرهنگی چشم‌پوشی کرد. امروزه مهم‌ترین اصل برای متولیان فرهنگی تولید اندیشه و خلق نوآوری در ادبیات حوزه‌های مختلف فرهنگی اجتماعی است که در ضمن حفظ دستاوردهای کنونی موجب نوآوری‌های روزافزون نیز می‌شود. در تاریخ ادبیات ایران منابع بسیاری پیرامون ارزش‌های فرهنگی ایرانی اسلامی در باب فرهنگ ایثار و مقاومت وجود دارد که از نظر کمی و کیفی در میان ادبیات دیگر ملل نظیری ندارد. همچنین بعد از انقلاب و دوران دفاع مقدس و پس‌از آن نیز به تأثیر از آن ادبیات پربراری در حوزه‌های مختلف پدید آمد که غنای روزافزون آن را نشان می‌دهد؛ اما واقع امر این است که ما هم چنان نیازمند تحقیق، پژوهش و نوآوری هستیم؛ بنابراین به نظر می‌رسد انجام مطالعاتی جامع به‌منظور شناسایی عوامل و مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت میان بسیجیان و ارائه مدل آن می‌تواند از جمله اولویت‌های پژوهشی در حوزه‌های مرتبط باشد. در ضمن پژوهش‌های

خارجی در این باب نیز به دلیل تأثیر فرهنگ و شدت تعالی جوامع مختلف نمی‌تواند برای جامعه ایران نسخه مناسبی باشد؛ بدین ترتیب با توجه به اهمیت موضوع و در راستای تولید دانش بومی برای کشور، پژوهش حاضر بر آن است تا با نگاه علمی به این موضوع بپردازد.

۱-۳- اهمیت موضوع

تجربه‌های دهه‌های اخیر در جهان نشان از آشکار ساختن بهره‌گیری از فرهنگ در مقولاتی چون توسعه و پیشرفت، امنیت، منافع ملی، نظام‌های سلامت، محیط‌زیست و... دارد. اینکه فرهنگ هر کشوری چه میزان قابلیت و یا ظرفیت‌هایی برای ایجاد بستر مناسب به‌منظور پاسخگویی به نیازهای مربوطه را دارد، بستگی به منابع تأمین‌کننده و یا آشخور آن فرهنگ دارد. یکی از شاخص‌های فرهنگ مقاومت، ماهیت شالوده شکن داشتن است. انقلاب ایران توانست جلوه‌هایی از ساختارشکنی بین‌المللی را در برابر اقتدار بازیگران مسلط بین‌المللی و قدرت‌های بزرگ به وجود آورد. چنین فرایندی در دوران جنگ عراق علیه ایران بازتولید شد. این امر، نقش مؤثری در شکل‌گیری جنبش اجتماعی کشورهای خاورمیانه و همچنین جنبش مقاومت اسلامی در کشورهای اسلامی ایفا کرد (مصلى نژاد، ۱۳۹۳). ایران خود را رهبر جناح مقاومت در برابر آمریکا و رژیم صهیونیستی می‌داند و تغییر وضع در منطقه، یعنی تضعیف محور مذکور و این مغایر با اهداف و منافع ملی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران است، یکی از اهداف و منافع جمهوری اسلامی ایران در منطقه «جلوگیری از تضعیف قدرت محور مقاومت» است (متقی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۲۵). این مسائل حاکی از آن است فرهنگ مقاومت، از زمینه‌های مهمی است که باید همواره موردتوجه قرار گیرد. مقام معظم رهبری نیز بارها به انحای مختلف به اهمیت فرهنگ مقاومت و ضرورت نهادینه کردن فرهنگ مقاومت تأکید کرده است، مستند این ادعا سخنرانی مورخ ۱۳۹۹/۹/۲۶ است که بارها به ارزش‌های فرهنگ ایرانی و فرهنگ مقاومت اشاره نموده‌اند.

همچنین، این پژوهش از آن‌جهت دارای اهمیت است که: (۱) با توجه به اختلاف‌نظرهایی که در میان صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران در حوزه شناسایی مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت وجود دارد انجام تحقیقاتی از این دست می‌تواند به‌نوبه خود در جهت نزدیک کردن دیدگاه‌های آن‌ها و ایجاد اجماع مؤثر باشد.

(۲) علی‌رغم تحقیقات و پروژه‌های نسبتاً زیادی که در حوزه فرهنگ مقاومت در کشور به انجام رسیده است. تحقیقات پیرامون شناسایی مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت در میان

بسیجیان بسیار اندک می‌باشد و پرواضح است که انجام این تحقیق می‌تواند خلأ تحقیقاتی در این حوزه را پر کند.

۱-۴- مسأله اصلی:

نظر به اهمیت مقاومت‌ها، از خودگذشتگی‌ها و جان‌فشانی‌های بسیجیان؛ ضرورت دارد این جلوه‌ها و زیبایی‌ها به نسل‌های آینده منتقل شود تا مبدا به‌مرور زمان این مقاومت‌ها و ایثارگری‌ها دچار تحریف‌شده و حقایق به دست فراموشی سپرده شود، بنابراین انتقال میراث معنوی ایثار و مقاومت از تکالیف مهم متولیان این حوزه است، به دنبال نقش مهم فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان و لزوم انجام پژوهش‌های بیشتر در این زمینه، این پژوهش باهدف طراحی مدل فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد) انجام‌گرفته است. سؤال اصلی این پژوهش این است که «مدل فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان چگونه است؟» سؤال فرعی نیز عبارت‌اند از: ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مدل فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان کدام‌اند؟

نحوه سازمان‌دهی مقاله

در این مطالعه، ابتدا مقدمه و بیان مسئله، ضرورت و اهمیت موضوع بیان گردید و سؤالات و اهداف پژوهش ذکر شد. سپس به ادبیات مربوط به فرهنگ مقاومت و بسیج به شکل مختصر پرداخته شد و پیشینه تحقیقات نزدیک به موضوع پژوهش موردبررسی قرار گرفت. در ادامه روش تحقیق بیان شد، در مرحله آخر یافته‌های پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتایج و پیشنهادهای ارائه گردید.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه موضوع

۲-۱- ادبیات نظری

۲-۱-۱- فرهنگ مقاومت

بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد فرهنگ آن جامعه است، فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد (صحیفه نور، ۱۳۶۱، ص ۲۴۳، ج ۸). فرهنگ را می‌توان به‌عنوان «اعتقادات، ارزش‌ها، نگرش‌ها، رفتارها و عملکردهای گروهی از مردم» تعریف کرد (واریک، ۲۰۱۷). صاحب‌نظران معتقدند، فرهنگ باعث ثبات و پایداری سیستم اجتماعی می‌شود و در سازمان‌ها باعث ایجاد احساس هویت برای اعضای سازمان می‌کند، فرهنگ، به‌صورت یک سیستم کنترل در جامعه عمل کرده و رفتارهای مشخص و قابل قبول را وضع نموده و از رفتارهای غیرقابل قبول، ممانعت به عمل می‌آورد و فرهنگ، باعث می‌شود که در افراد،

نوعی تعهد نسبت به چیزی به وجود بیاید که بیش از منافع شخصی، فرد است (موریلن، ۲۰۱۳).

مدیریت فرهنگی، ابداع نوینی است که طی سال‌های اخیر به‌منظور مواجهه با محیط پیچیده‌ای که سازمان‌های فرهنگی در زمان حاضر با آن روبرو هستند، مطرح گشته است. این سازه نوین سازمانی با تأکید بر حل‌وفصل مسائل فرهنگی، در اساس متوجه موضوع‌های پیچیده‌ای است، که نیاز به دانش و مهارت‌های متنوع دارد؛ اما نکته اساسی که اهمیت بیشتر اداره یک سازمان فرهنگی و مدیریت آن را آشکار می‌سازد، برخورداری از بینش و نگرش در مورد، وظایف فرهنگی یک مدیر، اقدام فرهنگی، برنامه‌ریزی فرهنگی و... است (کاووسی، ۱۳۹۹، ص ۱۴). فرهنگ اسلامی، برای تحکیم ساختار انسان‌ساز و تعالی‌بخش خود، راهبردهایی کارآمد را عرضه می‌دارد که در صورت عمل کردن به آن‌ها، آرامش، امنیت، سلامت روح و روان و حتی جسم را در دنیا به ارمغان می‌آورد و در آخرت نیز نعیم جاودان نصیب بشر می‌گردد (بسیج، ۱۳۹۵).

فرهنگ مقاومت پاسداری آگاهانه و منطقی از فرهنگ خودی و برخورد هوشیارانه و هوشمندانه با فرهنگ بیگانه است، رمز موفقیت در مقاومت فرهنگی، شناخت فرهنگ خودی و پدیده‌های اصولی و بنیادی آن است. در مقاومت فرهنگی اولویت اصلی با صیانت و پاسداری از عناصر ثابت و لایتغیر فرهنگ خودی می‌باشد که باید آگاهانه و با بصیرت کامل حفظ و حراست شوند. این پاسداری باید مبتنی بر آگاهی مردم و هوشیاری همگانی باشد و تمامی مردم در کلیه صحنه‌های فردی و اجتماعی زندگی خویش، حافظ و نگهبان فرهنگ خودی باشند. ساختار انقلاب ایران می‌تواند فرهنگ مقاومت را بازتولید نماید تحقق چنین فرایندی تابعی از سازوکارهای مربوط به انتقال فرهنگ، سنت‌های اعمال قدرت اجتماعی و نقش انقلاب اسلامی در بازتولید مفهوم فرهنگ مقاومت می‌باشد. بهره‌گیری از مفهوم جمهوری به‌موازات سنت‌های انقلابی، سطح مشارکت سیاسی شهروندان و مشروعیت ساختاری را افزایش داده است مهم‌ترین مسئله فرهنگ مقاومت را باید در مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانست (مصلی نژاد، ۱۳۹۶، ص ۲۳).

اگر به تقابل استکبار جهانی با جمهوری اسلامی ایران در سه دهه گذشته نظر بیفکنیم درمی‌یابیم که در دهه اول تقابل در حوزه نظامی است و سراسر این دهه جنگ، کودتا و ترور می‌باشد؛ اما از ابتدای دهه دوم، بحث فراگیر عمومی در جامعه ایرانی مسئله «تهاجم فرهنگی» بود. استکبار در دهه سوم در راستای هجمه فرهنگی به فکر مهار انقلاب اسلامی در سطح جهان افتاد (والی زاده، ۱۳۸۸، ص ۸). نقش فرهنگ مقاومت در سازمان‌دهی و بازتولید ساختار قدرت را می‌توان در زمان شک‌گیری انقلاب اسلامی ایران و جنگ

تحمیلی مورد مداخله قرارداد؛ به طوری که توانست بر ساختار سازمان یافته حکومت شاه که مورد حمایت امریکا قرار داشت، غلبه و در مقابل تهاجم همه جانبه عراق ایستادگی کند (مصلی نژاد، ۱۳۹۳).

مقاومت در دین اسلام ریشه در قرآن دارد، تأکید آموزه های دینی به اهمیت و جایگاه «جهاد و مقاومت» حاکی از اهمیت این موضوع است، در قرآن کریم بارها فرمان جهاد و مقاتله با دشمن صادر شده است، قرآن کریم در آیه ۱۱۲ سوره هود می فرماید: «فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ». پس همان گونه که فرمان یافته ای، استقامت کن؛ و همچنین کسانی که با تو به سوی خدا آمده اند، باید استقامت کنند. خداوند متعال وظیفه دفاع و مقاومت در برابر کفر را به مؤمنین واگذار می نماید و می فرماید: «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» (انفال/ ۶۰) که از آمادگی و تجهیز برای مقاومت اشاره دارد. مقاومت گرایی اسلامی به این معنا است که گروه های مختلف اسلامی درصد آن هستند تا از حاشیه به سوی مرکز تغییر مکان دهند. به عبارت دیگر، مقاومت گرایی اسلامی مبنای حرکت به سوی تغییر وضع موجود را فراهم می سازد. این امر به معنای تلاش برای بازسازی هویت از دست رفته می باشد. روندی که فقط از طریق مقاومت گرایی حاصل می شود. در اصطلاح قرآنی و فرهنگ آن، مقاومت به معنای ایستادگی به حالتی گفته می شود که شخص برای انجام کارها و تحقق اموری اقداماتی را انجام می دهد که شامل ایجاد مقتضا و از میان بردن مانع و ایستادگی در برابر فشارهاست. مفهوم مقاومت، پایداری و دفاع، مفهومی عام در فرهنگ ملت هاست. این مفهوم کاملاً ارزش تلقی می شود زیرا یک واکنش غیرارادی در برابر تهاجم است (میر قادری و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۷۰).

فرهنگ مقاومت یکی از موضوعات بنیادین ساختار سیاسی ایران محسوب می شود. اسلامیت، جمهوریت، حاکمیت، استقلال، امنیت، تمامیت ارضی، افتخارات ملی، عدالت و رفاه و از همه مهم تر کیان اسلام و تشیع در جهان، محورهای اصلی منافع ملی انقلاب اسلامی ایران را تشکیل می دهند که همواره در جبهه تقابل انقلاب با دنیای استکبار قرار داشته است. فرهنگ مقاومت و پایداری با بهره گیری از مؤلفه هایی هم چون؛ استکبارستیزی، روحیه جهادی و احیا و تقویت هویت دینی می تواند ما را در مقابله با ناتوی فرهنگی یاری نموده و افق روشنی جهت رسیدن به امنیت پایدار برای ملت مسلمان ایران باشد (اسدی و همکاران، ۱۳۹۶). مشخصه های بارز فرهنگ مقاومت مدیریت جهادی است که واجد خصوصیات و ویژگی هایی است که می تواند در موفقیت سازمان ها نقش اساسی ایفا نماید، این ویژگی ها در بطن دستورها، توصیه ها، نظرها و شیوه های بکار

گرفته‌شده توسط پیشوایان دین حضور و وجود عینی دارد، ولی برای استفاده از آن در سطوح سازمانی و کاربردی کردن آن‌ها در سازمان‌ها، نیاز به کار پیشگامانه و دور از هراس و خودکم‌بینی صاحب‌نظران مدیریت و پژوهش دارد. بر اساس تبیین مفهوم مدیریت جهادی، می‌توان مشاهده نمود که این رویکرد مدیریتی دارای یک اصل محوری و بنیادی است که آن تأکید تام بر معنویت و ارزش‌های اخلاقی -اسلامی- انسانی است. در واقع، مدیریت جهادی بدون معنویت وجود نخواهد داشت. امروزه با پیشرفت‌های علم مدیریت، تأثیر معنویت بر شاخص‌های کارآمدی، کارایی، سلامت سازمانی، خدمت‌دهی مناسب، بهره‌وری، تکریم و ... به اثبات رسیده است (بوداکی و همکاران، ۱۳۹۳).

۲-۱-۲- بسیج

بسیج در مفهوم اسلامی خود اساساً دارای حوزه‌ای وسیع و کاربردی عمیق و گسترده است. مفهوم بسیج در فرهنگ اسلامی ماهیتی ایدئولوژیک و عمیقاً اعتقادی دارد. بسیج اساساً نشانه و آیتی از یک خط، یک استراتژی و بالاتر از آن الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی است (بیگی و همکاران، ۱۳۹۸). در اندیشه امام (ره) بسیج صرفاً سازمانی نظامی نیست که فقط در زمان جنگ و برای دفاع در مقابل دشمن شکل گرفته باشد، بلکه نهادی است وسیع و پاسخگوی نیازهای اساسی و حیاتی جامعه و با اجزای دیگر نظام، چنان هماهنگی و پیوند دارد که انفصال آن جز با انحلال جامعه اسلامی متصور نیست. بسیج به‌عنوان یک نیروی مردمی در ایران، به معنای همکاری و همراهی جامعه با نیروهای نظامی و پلیس در مواقع بحرانی و فعالیت‌های امنیتی و دفاعی است. بسیج در اصل یک سازمان نظامی است که در دستگاه نظامی کشور وابسته به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است. بسیج به‌طور عمده از دانشجویان، کارگران، کشاورزان و افرادی که در صنایع کوچک و متوسط فعالیت دارند و یا به دلایل دیگر در خدمت نظام نیستند، تشکیل شده است. اعضای بسیج با شرکت در دوره‌های آموزشی نظامی و تمرین‌های عملی، به پایبندی به اصول و قوانین نظامی و نظامی-اسلامی آموزش داده می‌شوند (بدر خانی و همکاران، ۱۴۰۰).

فرهنگ بسیجی، نظامی از اندیشه‌ها و معانی و ارتباط میان آن‌ها و ارتباط میان آن با الگوها و رفتارها و کنش‌ها است، فرهنگ بسیجی به نظامی توجه دارد که از الگوهای خاص و آشکار زندگی بسیجی و روند بسیج شکل گرفته است و وجه اشتراک تمام بسیجیان راستین در طول تاریخ می‌باشد و این نظام خود از کنش‌های اجتماعی نشئت گرفته از شیوه ارتباطی که تمامی بسیجیان را باهم متحد و یکی ساخته و می‌تواند در سطحی به‌مراتب انتزاعی‌تر و فراگیرتر از رفتارهای صریح افراد بسیجی قرار گیرد (جمشیدی و همکاران، ۱۳۹۶).

همواره در آموزه‌های دینی، اسناد بالادستی و قوانین موضوعه به بسیج اشاره شده است: قانون‌گذار در ماده ۲۹ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نهاد بسیج را به‌عنوان ضابط خاص معرفی نموده است. در واقع صلاحیت آن‌ها محدود به جرائم خاص یا شرایطی معین است که در صورت وجود آن شرایط می‌تواند مستقلاً مداخله نمایند. در سال ۱۳۷۱ هم‌زمان با هفته بسیج، قانون حمایت قضایی از بسیج تصویب و در ماده ۱ اعلام شد که بسیج نیز همانند ضابطین قوه قضاییه هنگام برخورد با جرائم مشهود می‌تواند اقدام‌های لازم را انجام دهد البته با این شرط که ضابطان عام حضور نداشته باشند. وجود چنین قوانین و موادی نشان از توانمندی این نهاد است.

امام خمینی (ره) از بسیجیان به‌عنوان پیشگامان رهایی یاد کرده است و فرمودند؛ من دست یکایک شما پیشگامان رهایی را می‌بوسم و می‌دانم که اگر مسئولین نظام اسلام از شما غافل شوند، به آتش دوزخ الهی خواهند سوخت (صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۵۲). من همواره به خلوص و صفای بسیجیان غبطه می‌خورم و از خدا می‌خواهم تا با بسیجیان محشور گرداند، چراکه در این دنیا افتخارم این است که خود بسیجی‌ام (همان منبع، ج ۲۱، ص ۱۹۴). آیت‌الله خامنه‌ای نیز بسیج یک حرکت بی‌ریشه و سطحی و صرفاً از روی احساسات نیست، بسیج یک حرکت منطقی و عمیق و اسلامی و منطبق بر نیازهای دنیای اسلام و جامعه اسلامی است (۱۳۷۴/۹/۸). بسیج نیروی کارآمد کشور برای همه میدان‌ها (۱۳۷۷/۹/۲).

۲-۲- پیشینه پژوهش

گرچه مطالعاتی فراوانی در زمینه فرهنگ مقاومت توسط پژوهشگران داخلی و خارجی انجام شده است، اما به نظر می‌رسد تاکنون مطالعاتی که به‌طور مستقیم به بررسی فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان پرداخته باشد، صورت نگرفته است. در جدول ۱ به برخی از تحقیقات انجام شده در این خصوص اشاره شده است.

جدول ۱- پیشینه تحقیق

نویسندگان - روش استفاده شده	اهداف و یا سؤالات اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
زارعی و همکاران (۱۴۰۲) - کیفی	نقش فرهنگ مقاومت بر تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه	یافته‌های تحقیق مؤید آن است که برای دستیابی به امنیت پایدار و دفع تهدیدات، نیازمند خارج شدن قدرت‌های فرا منطقه‌ای نظیر ایالات متحده آمریکا و منطقه‌ای مانند رژیم صهیونیستی از منطقه خاورمیانه

<p>هستیم. به‌علاوه تلاش برای فراگیر نشان دادن تهدیدات تروریستی-تکفیری مانند گروه‌های تروریستی داعش برای کل منطقه خاورمیانه، بخش دیگری از دورنمای محور مقاومت است که هم می‌تواند درک مشترکی از تهدیدات برای کشورهای منطقه را فراهم آورد و هم زمینه را برای پر کردن ضعف دولت ملی در کشورهایی نظیر عراق فراهم نماید.</p>	<p>خاورمیانه از منظر سازه‌انگاری</p>	
<p>یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد: ریشه‌های مردمی جنبش، اسلام‌گرایی، استکبارستیزی (ضدیت با آمریکا و صهیونیسم)، عدالت‌طلبی، استقلال‌طلبی و صلح‌طلبی، برجستگی‌های کادر رهبری. جنبش انصار الله، جنبشی پویا و نیرومند و پرچم‌دار نهضتی بر پایه اندیشه‌های اصیل زیدیه به‌ویژه دو اصل قیام به سیف در برابر ظلم و اصل امر به معروف و نهی از منکر است که توانسته نفوذ گسترده‌ای در جامعه یمن حتی میان اهل سنت پیدا کند. فرهنگ سیاسی این جنبش ریشه در اعتقادات دینی شیعیان زیدی و تأثیرپذیری ایدئولوژیکی از انقلاب اسلامی ایران دارد و در صورت تسلط بر تنگه راهبردی باب‌المنندب می‌تواند حاکمیت محور مقاومت را در منطقه تحکیم نماید.</p>	<p>مؤلفه‌های مقاومت در فرهنگ سیاسی جنبش انصار الله یمن</p>	<p>اخوان کاظمی و همکاران (۱۴۰۰-) - کیفی (تحلیل اسنادی)</p>
<p>یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که اعتقاد دینی، هویت ملی و ایدئولوژی اسلام سیاسی مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی مقاومت اسلامی هستند که در ایجاد، تقویت و استمرار گفتمان مقاومت اسلامی در خاورمیانه و همچنین غلبه بر گفتمان‌های غربی و یا بنیادگرا نقش اساسی دارند.</p>	<p>مؤلفه‌های فرهنگی گفتمان مقاومت اسلامی در جهان اسلام</p>	<p>ناظمی اردکانی و همکاران (۱۳۹۷-) - توصیفی- تحلیلی</p>
<p>یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد راهبرد دفاعی آیت‌الله خامنه‌ای مبتنی بر تقویت فرهنگ مقاومت همراه با افزایش اقتدار در تمام عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و نظامی است. اتخاذ این راهبرد از دیدگاه ایشان نه تنها به مفهوم گسترش جنگ و خشونت نیست بلکه راهبردی کلیدی برای تحقق صلح عادلانه و پایدار خواهد بود.</p>	<p>تقویت فرهنگ مقاومت و اقتدار نظامی؛ راهبرد دفاعی آیت‌الله خامنه‌ای در نظام اسلامی</p>	<p>ملک‌زاده، (۱۳۹۹) - توصیفی- تحلیلی</p>

حسن‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) - کیفی	فرهنگ مقاومت و بایسته‌های دفاعی امنیتی گام دوم انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)	بررسی‌های پژوهش نشان می‌دهد که از منظر رهبر معظم انقلاب، فرهنگ مقاومت عنصری حیاتی برای حفظ و ارتقای موجودیت نظام اسلامی است که ابعاد مختلف آن جزء بایسته‌های دفاعی امنیتی گام دوم انقلاب قرار می‌گیرد. با توجه به این‌که از منظر رهبر انقلاب، فرهنگ مقاومت عنصری حیاتی برای حفظ نظام است، بسط و تعمیق این فرهنگی می‌تواند مصونیت لازم برای نظام در مقابله با توطئه‌های داخلی و خارجی را ایجاد نماید.
اسدی و همکاران (۱۳۹۶) - توصیفی - تحلیلی	نقش فرهنگ مقاومت در امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران	فرهنگ مقاومت و پایداری با بهره‌گیری از مؤلفه‌هایی هم چون؛ استکبارستیزی، روحیه جهادی و احیا و تقویت هویت دینی می‌تواند ما را در مقابله‌ها با ناتوی فرهنگی باری نموده و افق روشنی جهت رسیدن به امنیت پایدار برای ملت مسلمان ایران باشد.

جنبه نوآوری پژوهش نسبت به مطالعات پیشین:

با بررسی تحقیقات انجام‌شده مشخص گردید که تاکنون در خصوص فرهنگ مقاومت میان بسیجیان پژوهشی انجام‌نشده است که ارائه مدل فرهنگ مقاومت میان بسیجیان پژوهشی جدید است. همچنین از آن جهت که این پژوهش به خلق ادبیات جدید در حوزه فرهنگ مقاومت بسیجیان می‌انجامد کاری نوآورانه محسوب می‌شود.

۳- روش تحقیق

۳-۱- نوع تحقیق

تحقیق حاضر از نظر نوع، کاربردی توسعه‌ای است.

۳-۲- استراتژی کلی تحقیق

در این تحقیق در بخش کیفی از استراتژی داده بنیاد با رویکرد گلیزر (۱۹۹۲) استفاده شده است و بخش کمی از طریق تحلیل عاملی تأییدی انجام شده است.

۳-۳- روش‌های گردآوری داده‌ها

ابزار گردآوری داده‌ها در مرحله کیفی، مصاحبه و در مرحله کمی پرسشنامه محقق ساخته بود که با استفاده از داده‌های بخش کیفی استخراج شد و در پنج بعد عوامل محوری

فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان)، عوامل تقویت‌کننده، عوامل بسترساز، موانع شکل‌گیری و پیامدها طراحی شد.

۳-۴- روش‌های تحلیل داده‌ها

این پژوهش مرحله اول به روش داده بنیاد و مرحله دوم به روش تحلیل عاملی تأییدی انجام شده است:

روش داده بنیاد شیوه‌ای از پژوهش کیفی است که در آن، با استفاده از دسته‌ای از داده‌ها، نظریه‌ای تکوین می‌یابد. در این روش برخلاف نظر استرائس و کوربین در طرح سیستماتیک نظریه داده بنیاد که تأکید بر رعایت ضوابط، رویه‌ها و چارچوب‌های از پیش اندیشیده دارند در این روش نظریه باید از دل داده‌ها و بیرون بیاید و تمرکز پژوهشگران باید روی مرتبط کردن مقوله‌ها و زاینده شدن نظریه باشد، نه صرف تشریح مقوله‌ها (کرسول، ۲۰۱۲، ص ۴۲۹). گلنیز (۱۹۸۷) دسته‌بندی‌های مختلفی جهت کدگذاری معرفی کرده است یکی از دسته‌بندی‌های گلنیز عوامل محوری، عوامل تقویت‌کننده، عوامل بسترساز، موانع شکل‌گیری و پیامدها است که در این پژوهش از آن استفاده شده است. روش داده بنیاد با رویکرد گلنیز، مستلزم طی گام‌های زیر است:

-ورود به زمینه پژوهشی: اولین گام در زمینه پژوهش است که باید طوری هدایت شود که هدف و مسئله پژوهش از گزارش‌ها و صحبت‌های مشارکت‌کنندگان کشف شود. فرآیند تحلیل داده‌های کیفی زمانی آغاز می‌شود که محقق گزاره‌ها و عبارات معنی‌دار مرتبط با موضوع را شناسایی و مدنظر قرار می‌دهد.

-نمونه‌برداری نظری: در مطالعات کیفی به‌ویژه رویکرد داده بنیاد افرادی که در پژوهش شرکت می‌کنند باید تخصص و تجربه لازم را داشته باشند؛ بنابراین افرادی که در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات حضور داشتند دانش و تجربه کافی در خصوص فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان را داشتند و همه آن‌ها بسیجیانی بودند که در قسمت‌های فرهنگ به‌ویژه فرهنگ مقاومت سابقه همکاری داشتند. در این پژوهش نمونه‌برداری نظری تا کفایت نظری کل مقوله‌ها ادامه یافت.

-کدگذاری باز (واقعی): در این مرحله پس از احصاء نکات کلیدی مرتبط با موضوع، مفاهیم شناسایی شد، هدف از انجام این مرحله تجزیه و تحلیل مفاهیم گردآوری شده به مفهوم کوچک‌تر است.

-یادداشت نگاری: در این گام به یادداشت موارد مهم در داده‌های کیفی پرداخته شد، این کار هم‌زمان با کدگذاری داده‌ها انجام شد.

-کدگذاری نظری: در این مرحله پس از جمع‌آوری کدها و یاد نوشت‌ها، تحلیل و مفهوم‌سازی و روابط بین مفاهیم انجام شد، بدین ترتیب که پس از تحلیل مقوله‌ها، روابط کدهای واقعی (باز) مفهوم‌سازی شد تا کدهای واقعی به شکل یکپارچه شوند.

-کدگذاری انتخابی: در این مرحله پالایش مقوله‌ها، یکپارچگی آن‌ها و نیز پیوند دادن مقولات به یکدیگر انجام شد. بعدازاینکه ارتباط بین مقوله‌ها طی کدگذاری باز و نظری شناسایی شدند، طی کدگذاری انتخابی، مقوله‌ها، مقوله‌های فرعی و ارتباط آن‌ها یکپارچه‌شده تا مدل نظری ارائه گردد.

-بررسی پیشینه تخصصی پژوهش: در این مرحله، مبانی نظری و پیشینه تخصصی مرتبط بافرهنگ مقاومت و بسیج بررسی شد.

-دستیابی به کفایت نظری: در این مرحله با استفاده از مقوله‌های نهایی به‌دست‌آمده در مراحل قبل، اشباع نظری داده‌ها برای طراحی الگوی فرهنگ مقاومت میان بسیجیان ارائه می‌شود.

-نگارش و متراکم سازی نظری: در آخرین مرحله نیز نگارش و اصلاح مدل با توجه به داده‌های حاصل انجام شد.

در مرحله دوم پژوهش با توجه به نتایج حاصله از مرحله کیفی نتایج به‌دست‌آمده با روش تحلیل عاملی تأییدی اعتبارسنجی شد و مدل نهایی تحقیق ارائه گردید. هدف تحلیل عاملی تأییدی، تعیین میزان توان مدل عامل از قبل تعریف‌شده با مجموعه‌ای از داده‌های آشکار است و روشی است که نشان می‌دهد چه میزان گویه‌های سنجش یک سازه به‌درستی انتخاب‌شده‌اند. تحلیل عاملی تأییدی درصدد تعیین این مسئله است که آیا تعداد عامل‌ها و بارهای متغیرهایی که روی این عامل‌ها اندازه‌گیری شده‌اند با آنچه بر اساس تئوری و مدل نظری انتظار می‌رفت، انطباق دارد یا خیر. تحلیل عاملی تأییدی ابزار سنجش پرسشنامه است و زمانی می‌توان از آن استفاده کرد که عامل اصلی پژوهش شناسایی‌شده‌اند برای اطمینان از اعتبار عامل‌های به‌دست‌آمده از تحلیل عاملی تأییدی استفاده می‌شود که در این پژوهش پس از استخراج نتایج نهایی در بخش کیفی از تحلیل عاملی مرتبه اول و مرتبه دوم استفاده شد. در تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول رابطه ابعاد اصلی (متغیرهای مکنون) با مؤلفه‌ها (متغیرهای آشکار) موردسنجش قرار می‌گیرد. این نوع مدل اندازه‌گیری صرفاً برای اطمینان از آن است که متغیرهای مکنون درست اندازه‌گیری شده‌اند. در تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم زمانی که یک سازه بزرگ خود از چند متغیر مکنون تشکیل شده باشد، استفاده می‌شود. در این روش علاوه بر بررسی رابطه

متغیرهای آشکار با متغیرهای مکنون، رابطه متغیرهای مکنون با سازه اصلی خود نیز بررسی می‌شود.

۳-۵- جامعه و نمونه

مشارکت‌کنندگان پژوهش در مرحله کیفی اساتید مدیریت فرهنگی و علوم سیاسی و مدیران فرهنگی دانشگاه می‌باشند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند قضاوتی و دنبال کردن روش گلوله برفی با ۱۶ نفر از آن‌ها تا رسیدن به اشباع نظری مصاحبه عمیق انجام شد. پس از انجام ۱۶ مصاحبه اشباع نظری حاصل شد اما مصاحبه تا جایی تداوم یافت که کفایت و اشباع داده‌ها صورت گرفته و در مصاحبه‌های بعدی اطلاعات متمایزی حاصل نشد، بنابراین مصاحبه‌ها تا خبره ۲۰ جهت افزایش صحت خروجی‌ها ادامه یافت. در نمونه‌گیری، دقت شده است افرادی به‌عنوان نمونه انتخاب شوند که علاوه بر تدریس در دانشگاه و مدیر اجرایی در واحدهای فرهنگی، سابقه همکاری با نهادهای فرهنگی را داشته باشند و همگی سابقه عضویت در بسیج را داشتند.

جدول ۲- مشخصات مشارکت‌کنندگان در مصاحبه

ردیف	نوع تحصیلات	سطح تحصیلات	جنسیت	سابقه عضویت در بسیج	کد مصاحبه
۱	مدیریت فرهنگی	دکتری	مرد	۱۷	M1
۲	مدیریت فرهنگی	دکتری	مرد	۱۵	M2
۳	مدیریت فرهنگی	کارشناسی ارشد	زن	۱۵	M3
۴	مدیریت آموزشی	دکتری	زن	۱۷	M4
۵	مدیریت دولتی	کارشناسی ارشد	مرد	۱۰	M5
۶	مدیریت آموزشی	دکتری	زن	۱۸	M6
۷	مدیریت فرهنگی	کارشناسی ارشد	مرد	۱۲	M7
۸	مدیریت فرهنگی	دکتری	مرد	۱۵	M8
۹	مدیریت آموزشی	دکتری	مرد	۱۳	S1
۱۰	تاریخ	کارشناسی ارشد	زن	۱۲	S2
۱۱	مدیریت فرهنگی	دکتری	زن	۱۰	S3
۱۲	مدیریت فرهنگی	دکتری	زن	۱۴	S4

S5	۱۲	زن	کارشناسی ارشد	مدیریت آموزشی	۱۳
S6	۱۲	مرد	کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی فرهنگی	۱۴
S7	۱۵	مرد	دکتری	مدیریت منابع انسانی	۱۵
S8	۲۳	مرد	دکتری	مدیریت دولتی	۱۶

جامعه آماری در بخش کمی بسیجیان نهادهای فرهنگی و مدیران حوزه‌های مقاومت بسیج استان کهگیلویه و بویراحمد بودند که تعداد آن‌ها در زمان اجرای پژوهش برابر ۷۵۰ نفر برآورد شد، حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۵۴ به دست آمد و همین تعداد نمونه بین جامعه آماری توزیع شد که تعداد ۷۲ پرسشنامه بازگردانده نشد و ۸۳ پرسشنامه به دلیل عدم تکمیل همه پاسخ‌ها کنار گذاشته شد و داده‌ها با ۹۹ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با توجه به پراکندگی جامعه آماری، روش نمونه‌گیری احتمالی- طبقه‌ای، انتخاب شد و در داخل طبقات، روش تصادفی ساده بکار گرفته شد. بدین ترتیب که جمعیت هر طبقه به طبقات سه‌گانه شامل: طبقه اول بسیجیان نهادهای فرهنگی، طبقه دوم مدیران حوزه مقاومت مرکز استان و طبقه سوم مدیران حوزه مقاومت شهرستان‌ها و بخش‌ها تقسیم شد. سپس تعداد نمونه متناسب با جمعیت هر طبقه مشخص گردید، درنهایت از هر طبقه تعدادی نمونه به روش تصادفی ساده انتخاب شد.

جدول ۳- جمعیت هر طبقه و تعداد نمونه متناسب با طبقه

تعداد نمونه متناسب با هر طبقه	جمعیت هر طبقه	تعداد طبقات
۱۵۰	۴۲۵	بسیجیان نهادهای فرهنگی
۵۰	۱۳۰	مدیران حوزه مقاومت مرکز استان
۵۴	۱۹۵	مدیران حوزه مقاومت شهرستان‌ها و بخش‌ها
۲۵۴	۷۵۰	جمع کل

۳-۶- روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات

قابلیت اعتماد و پایایی در بخش کیفی

- حساسیت پژوهش‌گر: در این پژوهش برای تأمین تأیید پذیری پژوهش از استراتژی ارائه جزئیات روش‌ها و داده‌های پژوهش استفاده شده است تا امکان ارزیابی روش‌های گردآوری و تحلیل داده‌ها برای پژوهشگران دیگر و خوانندگان فراهم شود.

-انسجام روش‌شناسی: در این پژوهش برای انسجام روش‌شناسی پژوهش از استراتژی انسجام روش‌شناسی همسویی بین سؤال پژوهش و عناصر شیوه‌ی پژوهش استفاده شده است.

-متناسب بودن نمونه: در این پژوهش برای متناسب بودن نمونه پژوهش از استراتژی تکرارپذیری، جامعیت و کاملیت استفاده شده است.

-پایایی باز آزمون، برای محاسبه پایایی از بین مصاحبه‌های، تعداد ۳ مصاحبه انتخاب شده و هر کدام از آن‌ها دو بار در یک‌فاصله زمانی ۱۵ روزه توسط پژوهشگر کدگذاری شده‌اند. نتایج حاصل از این کدگذاری‌ها در جدول شماره ۴ آمده است، پایایی باز آزمون مصاحبه‌های انجام گرفته در این تحقیق با استفاده از فرمول ذکرشده، برابر ۸۱ درصد است. با توجه به اینکه این میزان پایایی بیشتر از ۶۰ درصد است قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها تأیید شد.

$$\%100 \times \frac{\text{تعداد توافقات } 2 \times}{\text{تعداد کل کدها}} = \text{درصد پایایی باز آزمون}$$

جدول ۴- محاسبه پایایی باز آزمون

ردیف	کد مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	پایایی باز آزمون (درصد)
۱	A۶	۱۶	۵	%۶۲
۲	A۲	۳۰	13	%۸۰
۳	A۳	۳۳	۱۴	%84
	کل	۷۹	32	%۸۱

پایایی و روایی در بخش کمی: در این پژوهش ابزار مورد استفاده در بخش کمی، پرسشنامه حاصل خروجی‌های بخش کیفی است که با استفاده از شاخص‌هایی روایی محتوا و پایایی سنجیده شد. میزان شاخص و نسبت روایی محتوا در جدول ۵ نشان می‌دهد که سؤالات از روایی لازم برای تحلیل برخوردار می‌باشند.

جدول ۵- میزان شاخص و نسبت روایی محتوا

مؤلفه	به نظر شما در حال حاضر شاخص‌های زیر چه وضعیتی دارند و تا چه میزان می‌توانند در مدل شناسایی مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان مؤثر باشند؟	CVR	CVI	RELIABILITY
عوامل محوری (فرهنگ مقاومت)	جامعه‌پذیری و گفتمان سازی	۰/۷۷	۰/۸۷	۰/۸۳
	نگرش و باور	۰/۹۴	۰/۹۴	
	هویت انقلابی	۰/۹	۰/۸۶	
	معنویت‌گرایی	۰/۹۹	۰/۷۵	۰/۸۰

	۰/۹۹	۰/۹۵	روحیه جهادی	عوامل تقویت کننده
۰/۸۳	۰/۸۷	۰/۷۷	توسعه اجتماعی و اخلاق مداری	عوامل بسترساز
	۰/۹۴	۰/۹۴	فرهنگ محیطی	
	۰/۸۶	۰/۹	مبارزه با سلطه	
	۰/۷۶	۰/۷۶	مشارکت	
۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۹۹	جناح‌بازی سیاسی	موانع شکل‌گیری
	۰/۹۹	۰/۹۵	ردائیل اخلاقی	
۰/۸۳	۰/۸۷	۰/۷۷	امنیت پایدار	پیامدها
	۰/۹۴		جهانی‌شدن	

در این پژوهش برای اعتبار (پایایی) از روش آلفای کرونباخ به کمک نرم‌افزار SmartPLS 3 استفاده شده است. مقدار صفر این ضریب نشان‌دهنده عدم پایایی و ۱+ نشان‌دهنده پایایی کامل است. به‌طورمعمول مقادیر بیش از ۰/۷ برای این ضریب می‌توانند پایایی پرسشنامه را تأیید نماید. از آنجایی که مقدار ضریب آلفای کرونباخ در کل پرسشنامه و تمامی ابعاد اصلی بزرگ‌تر از ۰/۷ می‌باشد؛ بنابراین پرسشنامه این پژوهش در سطح مناسبی می‌باشد.

جدول ۶- پایایی ابعاد پرسشنامه پژوهش

تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ	بعد
۹۹	۰/۷۶۳	عوامل تقویت کننده
۹۹	۰/۸۸۷	عوامل محوری
۹۹	۰/۷۰۳	پیامدها
۹۹	۰/۸۰۵	موانع شکل‌گیری
۹۹	۰/۷۳۲	عوامل بسترساز
۹۹	۰/۷۷۶	پایایی کل

مراحل انجام و به‌کارگیری روش

در انجام این مطالعه، پس از بررسی کتب و مقالات مرتبط با ادبیات مقاومت و بسیج، با استفاده از مصاحبه با خبرگان پژوهش، داده‌های موردنیاز جمع‌آوری شد، در ادامه با مشخص کردن جامعه آماری و نمونه، داده‌ها به‌دست‌آمده از مصاحبه با استفاده از روش داده بنیاد موردبررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت، پژوهش‌گر پس از این که روش تحقیق خود را مشخص کرد و با استفاده از ابزارهای مناسب، داده‌های موردنیاز را جمع‌آوری نمود،

با بهره‌گیری از تکنیک‌های مناسب که با روش تحقیق سازگاری دارد، داده‌های جمع‌آوری شده را دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل نمود. در مرحله دوم، ابتدا سوالات پژوهش در پنج بعد عوامل محوری (فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان)، عوامل تقویت‌کننده، عوامل بسترساز، موانع شکل‌گیری و پیامدها طراحی شد و پس از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها تجزیه و تحلیل داده‌های کمی از طریق تحلیل عاملی تأییدی انجام شد. در نهایت با توجه به نتایج به دست آمده و خروجی تحقیق پیشنهادهایی مطرح شد.

۴- یافته‌های تحقیق

۴-۱- بخش کیفی

جهت شناسایی و اکتشاف شاخص‌های فرهنگ مقاومت میان بسیجیان، از استراتژی نظریه‌پردازی داده بنیاد با رهیافت گلیزر استفاده شده است. در این راستا، با استفاده از تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه، فرآیند عملی انجام تحلیل داده‌ها، طی مراحل ذیل انجام گردید:

- ورود به زمینه پژوهشی: فرآیند تحلیل داده‌های کیفی زمانی آغاز می‌شود که محقق گزاره‌ها و عبارات معنی‌دار مرتبط با موضوع را شناسایی و مدنظر قرار می‌دهد. این تحلیل، با بررسی و مطالعه مکرر بین داده‌ها آغاز و پس از مشخص شدن گزاره‌های معنی‌دار مرتبط با موضوع تحقیق کدگذاری می‌شود. فرآیند عملی انجام تحلیل داده‌ها در ادامه توضیح داده شده است.

- نمونه‌برداری نظری: بر اساس نظریه گلیزر، هر نکته کلیدی، یک نشانه (واقعه) محسوب می‌شود. ایجاد نشانه‌ها موجب نمونه‌گیری نظری می‌شود. در این قسمت، داده‌های حاصل از مصاحبه، تایپ و پیاده‌سازی شد. پس از پیاده‌سازی به هریک از مصاحبه‌ها یک کد مصاحبه داده شد. در این مرحله، مصاحبه‌ها مکرر خوانده شد و مطالب مرتبط که در حقیقت پاسخ به سؤال اصلی پژوهش است مشخص گردید. عواملی می‌تواند این خصوصیات را در بین بسیجیان ایجاد نماید بسته به نوع نگرش و تفکر و اندیشه اشخاص جذب شده به بسیج دارد جدا از نوع فرهنگ حاکم بر بین بسیجیان خصوصیات فردی افراد در درک مسائل بسیار تأثیرگذار است. ذیل، مثال‌هایی برای این مرحله آورده شده است.

مثال ۱: به نظر بنده بعد از گذشت جنگ تحمیلی و انتقال فرهنگ مقاومت از جبهه‌ها به میان نسل حاضر از عواملی که می‌تواند فرهنگ مقاومت را گسترش دهد داشتن اتحاد و همدلی و انسجام بین بسیجیان است... (اتحاد و همدلی عامل بسترساز فرهنگ مقاومت)

مثال ۲: فرهنگ مقاومت حاصل از داشتن خصائصی در بسیجیان است همچون استکبارستیزی، روحیه جهاد داشتن، هویت دینی داشتن این‌ها می‌تواند فرهنگ مقاومت را تشکیل دهد اگر جوانان بسیجی دارای هویت و فرهنگ دینی باشند... (داشتن روحیه استکبارستیزی و روحیه جهادی)

- کدگذاری باز (واقعی): در این مرحله کدهای کلی (کوچک‌ترین واحد مفهومی) در مصاحبه‌ها، استخراج شده‌اند. کدگذاری باز، کوچک‌ترین نوع تجزیه و تحلیل در داده بنیاد است و بیشترین کدهای نو را استخراج می‌کند، بر اساس نظر گلپزیر، در مرحله کدگذاری باز، دغدغه اصلی مشارکت‌کنندگان شناسایی می‌شود و از این‌رو، جمع‌آوری داده‌ها هدایت می‌شود. هدایت داده‌ها بر اساس دغدغه اصلی مشارکت‌کنندگان و نمونه‌گیری نظری صورت می‌گیرد، با انجام هر مصاحبه، فرآیند کدگذاری باز انجام می‌شود تا زمانی که محقق به اشباع داده‌ها برسد و داده و طبقه جدیدی ایجاد نشود. از آنجایی که کدگذاری باز حجم زیادی را در بر می‌گیرد، در ادامه بخشی از این کدها در جدول ۷ به‌عنوان نمونه ارائه می‌شود.

جدول ۷- کدگذاری باز (واقعی)

کد منبع	کدگذاری باز (کدهای اولیه)	نکات کلیدی متن
S7	تأثیر و نقش مشارکت بسیجیان در فعالیتهای مذهبی و سیاسی	تفکر مقاومت بر اساس تئوری امام است و این آموزه اجرا شده جنگ تحمیلی و یادگار آن روزگار بوده است اما یکی از شاخصه‌های مهم در ایجاد فرهنگ مقاومت در بین بسیجیان داشتن مشارکت در امور و فعالیتهای مذهبی و سیاسی است که می‌تواند بر ایجاد فرهنگ مقاومت تأثیر داشته باشد.
M6	نقش همدلی و اتحاد بین گروه‌ها تأثیر فرهنگ بین گروه‌های محلی و دولتی نقش فرهنگ اسلام و اسلامی‌گرایی	به نظر بنده بعد از گذشت جنگ تحمیلی و انتقال فرهنگ مقاومت از جبهه‌ها به میان نسل حاضر از عواملی که می‌تواند فرهنگ مقاومت را گسترش دهد داشتن اتحاد و همدلی و انسجام بین بسیجیان است که می‌تواند به نشر فرهنگ مقاومت کمک کند اگر بسیجیان به اتحاد و همدلی و داشتن انسجام اعتقاد داشته باشند ایجاد فرهنگ مقاومت امری بس تسهیل‌گر است. از عوامل مهم دیگری که به فرهنگ مقاومت می‌تواند کمک کند نوع فرهنگ حاکم در بین بسیجیان هر منطقه و کشور است که خود تأثیر بسیاری دارد مقاومت یعنی استواری و پایداری و اصطلاحی بومی است در نتیجه فرهنگ اسلامی نیز مهم‌ترین عامل ایجاد این هویت خواهد بود.

S7	<p>نقش خصوصیات افراد و گروه‌ها</p> <p>داشتن روحیه استکبارستیزی و هویت دینی و روحیه جهادی</p> <p>وجود یک گفتمان مشترک بین گروه‌های بسیجی و اشتراکات</p>	<p>فرهنگ مقاومت حاصل از داشتن خصائصی در بسیجیان است همچون استکبارستیزی، روحیه جهاد داشتن، هویت دینی داشتن این‌ها می‌تواند فرهنگ مقاومت را تشکیل دهد اگر جوانان بسیجی دارای هویت و فرهنگ دینی باشند اگر بسیجیان دارای روحیه جهادی و شهادت‌طلبی باشند اگر آن‌ها استکبارستیز بوده و برعلیه کفر مقاوم باشند فرهنگ مقاومت می‌تواند گسترش یابد.</p>
S۱	<p>تأکید برداشتن وحدت و همسویی برای ایجاد فرهنگ مقاومت در بین گروه‌های بسیجی</p> <p>دوری از گرایش‌ها سیاسی و فرقه‌ای</p> <p>پایبندی به اتحاد و همدلی داشتن برنامه جهادی و روحیه جهادی</p>	<p>در حوزه فرهنگ مقاومت باید این نکته را اشاره کرد که اولین ارگان و مکتبی که باید پرچم‌دار این فرهنگ باشد بسیج و بسیجیان هستند که در رأس این توجهات هستند توصیه‌ی رهبر معظم انقلاب به توجه همه‌ی گروه‌ها به وحدت و عدم درگیری گروهی و فرقه‌ای و پایبندی به اتحاد ملی بر اساس برنامه‌ی جهادی بود. رهبر انقلاب اسلامی، «اتحاد ملی بر اساس برنامه جهادی.» را ضرورتی ملی خواندند</p>
۶ M	<p>تأکید برداشتن اعتقادات و ایمان به خدای متعال</p> <p>توسل و توکل به شعائر الهی</p> <p>از جمله معاد و واقعه عاشورا</p> <p>تمسک جستن به خصائص بارز فداکاری و عزت</p>	<p>مهم‌ترین عامل در اشاعه و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، توجه به اعتقادات مردم و پروراندن باورهای دینی در آن‌هاست. ارکان اصلی دین ما توحید و معاد می‌باشد و نبوت نیز برای نشان دادن راه تربیت آدمی برای شناخت خدا و رسیدن به مقصد و معاد است. روز عاشورا، روز حماسه، شجاعت، دلاوری، ابتلا و آزمایش بزرگ الهی، روز فداکاری و عزت است. از آنجایی که امام حسین در قیام عاشورا توانست فرهنگ ایثار و شهادت‌طلبی را زنده کند</p>
۵ M	<p>تأکید برداشتن تفکر صلح‌طلبی و گرایش به صلح</p> <p>تأکید بر استکبارستیزی و مقاومت</p> <p>لزوم داشتن تعهد و عمل و شفافیت</p>	<p>یکی از مؤلفه‌هایی که بر فرهنگ مقاومت مؤثر است تمرکز بر ایجاد صلح و صلح‌طلبی و دوری از جنگ و خشونت در برابر منفعت‌طلبی و استکبار و نظام سلطه است به‌کارگیری تعهد و عمل روشن و شفافیت و کنش‌های مسالمت‌آمیز نگاه جامع فرهنگ و گفتمان مقاومت است.</p>
M۱	<p>بسیج از منابع بزرگ ملی است</p> <p>نقش بسیج در حل مشکلات و بحران‌ها</p> <p>تأکید بر دوری داشتن از احزاب و جناح‌ها</p> <p>نقش و تأثیر گرایش‌های سیاسی</p>	<p>بسیجیان یکی از منابع انسانی بزرگ نشأت گرفته از انقلاب اسلامی ایران هستند و نشان دادند که در بحران‌های عظیم از دفاع مقدس گرفته تا بحران ویروس کرونا الحق و الانصاف بسیج تمام توان خود را در جهت حل مشکلات در معرض نمایش قرار داده است. خوب در بحث اقتصاد مقاومتی نیز همان‌طور که رهبر عظیم‌الشان انقلاب همواره بسیج و بسیجیان را خطاب و مورد تأکید قرار داده است این نیروی مخلص خدا در خط مقدم بوده‌اند اما یکی از نکاتی که باید</p>

نقش حاکمیت و دولت بر نشر فرهنگ مقاومت در بین گروه‌های بسیج	به آن توجه داشته باشیم این است هر چند که فرهنگ مقاومت در بطن و اساس بسیج است اما گرایش‌های سیاسی از یک سو و خصوصیات افراد بسیجی خود می‌تواند مانع ترویج فرهنگ مقاومت شود. از سوی دیگر اینکه نگاه حاکمیت و دولت نسبت به ترویج فرهنگ مقاومت چقدر اهمیت می‌دهند مورد بحث خواهد بود اما به نظر حقیر بسیجیان اگر به دنبال فرهنگ مقاومت هستند نباید دنبال احزاب سیاسی که بسیج را از همسویی با فرهنگ مقاومت دور می‌کنند خودداری کنند.
--	--

- یاد نوشت نگاری: این گام هم‌زمان با کدگذاری داده‌ها انجام شد.

- کدگذاری نظری: در مرحله کدگذاری نظری، به مقوله‌بندی و دسته‌بندی هر کدام از کدها پرداخته شده است. در راستای تشکیل مقوله‌ها، هر یک از مفاهیمی که از طبقه‌بندی نشانه‌ها تشکیل شده‌اند، با یکدیگر مقایسه می‌شوند تا شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در مقوله‌ها شناسایی شود و ترکیب مفاهیم، مقوله‌ها شکل گیرد، جدول ۸ فرایند تبدیل مفاهیم به مقوله‌ها یا خلاصه کردن داده‌ها، تحت عنوان مقوله‌های اصلی را نشان می‌دهد.

جدول ۸- فرایند تبدیل مفاهیم به مقوله‌ها

مقوله‌ها	مفاهیم	کدگذاری نظری
معنویت‌گرایی	اعتقاد و ایمان	افزایش اعتماد و اعتقاد به خدای متعال
	توکل به خدا	توکل کردن به خدای متعال
	اسلام‌گرایی	داشتن گرایش‌های مذهبی و اسلام‌گرایی
روحیه جهادی	روحیه انقلابی	تأکید برداشتن یک روحیه انقلابی
	خستگی‌ناپذیری	تأکید بر انجام کارها بدون خستگی
	عزم راسخ	تأکید برداشتن عزم راسخ و جدیت
مشارکت	حل اختلافات	تأکید بر حل اختلافات و همفکری
	گروه‌سازی	لزوم ایجاد گروه‌های مشترک بین گروهی
مبارزه‌گرایی با سلطه	مبارزه با سلطه	تأکید بر ایجاد فرهنگ سلطه‌طلبی و مبارزه
	کفر ستیزی	تأکید بر حس کفر ستیزی و دشمن ستیزی
اخلاق‌مداری	خصائص اخلاقی	لزوم داشتن پاکی و صداقت، شجاعت
	حفظ صفات اخلاقی	تأکید بر گرایش به حفظ صفات اخلاقی
	الگوپذیری اخلاقی	لزوم حرکت به سمت الگوپذیری از الگوهای اخلاقی
هویت انقلابی	حفظ منافع ملی	حفظ منافع ملی و انقلاب
	عزت ملی داشتن	تأکید برداشتن یک عرق و عزت ملی

	دل‌بستگی به انقلاب	لزوم اعتقاد به انقلاب و نظام
امنیت پایدار	آرامش	ایجاد آرامش در جامعه حاصل ایجاد مقاومت
	امنیت مداوم	امنیت مداوم حاصل ایجاد فرهنگ مقاومت
جهانی‌شدن	امت واحده	تشکیل امت واحد در سطح بین‌الملل
	الگو شدن در سطح جهان	معرفی و الگو شدن در سطح جهان
نگرش و باور	تفکر و اندیشه	ایجاد اندیشه و تفکر فرهنگ مقاومت
	باور به فرهنگ مقاومت	تأکید بر ایجاد یک باور و اعتقاد
	نگاه فرهنگ مقاومت	تأکید بر ایجاد یک نگاه در حوزه مقاومت
گفتمان سازی	همگرایی	تأکید بر ایجاد همسویی و همگرایی
	ارتباطات	لزوم ایجاد مذاکره و ارتباط بین گروه‌ها
	چارچوب‌بندی	لزوم ایجاد یک چارچوب و مدل
ردایل اخلاقی	دوری از خصوصیات فردی زشت	پرهیز از تکبر، غرور و خودخواهی بین گروه‌های بسیجیان
	آلودگی‌های اخلاقی	دوری جستن از آلودگی‌های اخلاقی
جناح‌بازی سیاسی	منع جناح سیاسی	تأکید بر ورود جناح‌های سیاسی در حوزه مقاومت
	دوری جستن از حزب‌گرایی	لزوم دوری جستن از حزب‌بازی و سیاسی گرایی احزاب

-کدگذاری انتخابی: در مرحله کدگذاری انتخابی نیز به شرح و تفسیر شاخص‌های الگوی فرهنگ مقاومت میان بسیجیان پرداخته شده است. انتخاب مقوله کانونی در رهیافت گلیرز، بایستی به‌گونه‌ای انجام شود که مقوله موردنظر هدایت‌کننده سایر مقوله‌ها و فراهم کردن بسترهای لازم برای الگوی فرهنگ مقاومت میان بسیجیان باشد و همچنین دارای ارتباط معنایی با سایر مقوله‌ها نیز باشد. در این پژوهش، (فرهنگ مقاومت) به‌عنوان مقوله محوری و کانونی الگوی فرهنگ مقاومت میان بسیجیان انتخاب شد. این مرحله اشاره به فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌ها دارد. درنهایت مطابق یکی از دسته‌بندی‌های گلیرز (عوامل محوری، عوامل تقویت‌کننده، عوامل بسترساز، موانع شکل‌گیری و پیامدها) ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نهایی فرهنگ مقاومت میان بسیجیان شامل ۵ بعد ۱۳ مؤلفه و ۳۱ شاخص به شرح جدول ۹ احصاء شد.

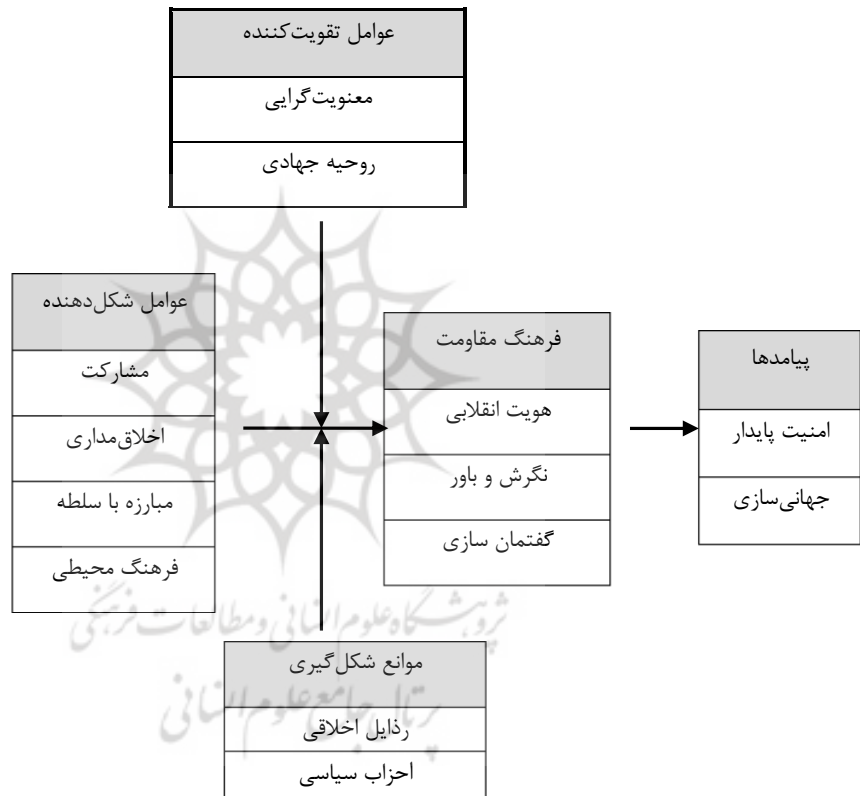
جدول ۹- ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نهایی

طبقات اصلی	مقوله‌ها (طبقات فرعی)	مفاهیم
عوامل محوری (فرهنگ مقاومت)	گفتمان سازی	همگرایی
		ارتباطات
		چارچوب‌بندی
	نگرش و باور	تفکر و اندیشه
		باور به فرهنگ مقاومت
		نگاه فرهنگ مقاومت
	هویت انقلابی	حفظ منافع ملی
		عزت ملی داشتن
		دل‌بستگی به انقلاب
عوامل تقویت‌کننده	معنویت‌گرایی	اعتقاد و ایمان
		توکل به خدا
		اسلام‌گرایی
	روحیه جهادی	روحیه انقلابی
		خستگی‌ناپذیری
		عزم راسخ
عوامل بسترساز	اخلاق‌مداری	حفظ صفات اخلاقی
		الگوپذیری اخلاقی
		خصائص اخلاقی
	فرهنگ محیطی	شرایط محیطی
		جو حاکم
	مبارزه با سلطه	مبارزه با سلطه
		کفر ستیزی
مشارکت	حل اختلافات	
	گروه‌سازی	
موانع شکل‌گیری	جناح‌بازی سیاسی	منع جناح سیاسی
		دوری جستن از حزب‌گرایی
	ردایل اخلاقی	دوری از خصوصیات فردی زشت
پیامدها	امنیت پایدار	آرامش
		امنیت مداوم
	جهانی‌شدن	امت واحده
		الگو شدن در سطح جهان

-بررسی پیشینه تخصصی پژوهش: در این مرحله تمام خروجی‌های مدل بررسی شد تا چنانچه داده‌ای با پیشینه تخصصی موضوع مغایرت دارد حذف یا اصلاح شود که پس از بررسی‌های انجام‌شده تمام معیارها با پیشینه تخصصی موضوع مطابقت داشت و هیچ‌کدام حذف نشد.

-نگارش و متراکم سازی نظری: در آخرین مرحله نیز نگارش و اصلاح مدل با توجه به داده‌های حاصل انجام شد. درنهایت پس از اشباع نظری، نتایج حاصل از ماتریس ابعاد و مؤلفه‌ها در شکل ۱ به نمایش گذاشته شده است.

شکل ۱- الگوی فرهنگ مقاومت میان بسیجیان

۲-۴- بخش کمی

تجزیه و تحلیل آماری داده‌های پژوهش در بخش کمی با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی به کمک نرم‌افزارهای Lisrel، SPSS 22 و Excel صورت گرفت: در این پژوهش، پس از

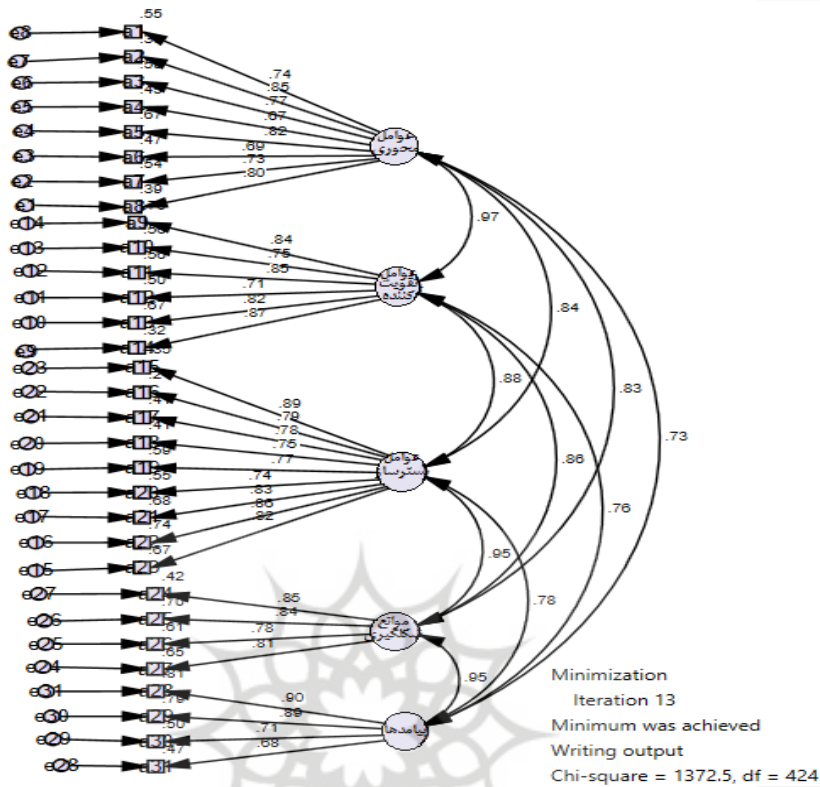
پایان‌بخش کیفی عناصر احصاء شده با استفاده از تحلیل عاملی تاییدی برآزش گردید. مقدار بارهای عاملی بالاتر از ۰/۴ نشان‌دهنده درون‌هم‌بستگی مطلوب میان گویه‌های یک سازه است، در این پژوهش ۳۱ متغیر آشکار و ۵ متغیر پنهان وجود دارد که مقدار بارهای عاملی گزارش‌شده در تمامی موارد بالاتر از ۰/۶۵ بود که نشان‌دهنده برآزش مطلوب در مدل‌های اندازه‌گیری این پژوهش است. تحلیل عاملی مرتبه اول: بارهای عاملی مدل در حالت تخمین استاندارد میزان تأثیر هر کدام از متغیرها و یا گویه‌ها را در توضیح و تبیین واریانس نمرات متغیر یا عامل اصلی نشان می‌دهد. به عبارت دیگر بار عاملی نشان‌دهنده میزان همبستگی هر متغیر مشاهده‌گر (سؤال پرسشنامه) با متغیر مکنون (عامل‌ها) می‌باشد.

شکل ۲ می‌توان بارهای عاملی در حالت تخمین استاندارد هر یک از سؤالات تحقیق را مشاهده نمود. در شمایل زیر بیضی‌ها، متغیرهای مکنون یا عامل‌ها و مستطیل‌ها مواد پرسشنامه را نشان می‌دهد. پیکان‌های یک‌سویه از بیضی‌ها به مستطیل‌ها نشان می‌دهد که گویه‌ها روی کدام عامل بار می‌گیرند و ارزش‌های نوشته‌شده روی پیکان‌ها، آن میزان از واریانس گویه‌ها را که از سوی عامل قابل توضیح است، نشان می‌دهد. پیکان‌های کوچک واریانس باقیمانده (خطا) را نشان می‌دهد که به‌وسیله‌ی عامل تبیین می‌شود. پیکان‌های یک‌سویه از بیضی مؤلفه‌ها به بیضی مفهوم نشان می‌دهد که مؤلفه‌ها روی کدام مفهوم بار می‌گیرند.

گویه اول در بعد «عوامل محوری» دارای بار عاملی (۰/۷۴)، گویه اول در بعد «عوامل تقویت‌کننده» دارای بار عاملی (۰/۸۴)، گویه اول در بعد «عوامل بسترساز» دارای بار عاملی (۰/۸۹)، گویه اول در بعد «موانع شکل‌گیری» دارای بار عاملی (۰/۸۵)، گویه اول در بعد «پیامدها» دارای بار عاملی (۰/۹) می‌باشد.

در بررسی‌های انجام‌شده جهت تائید ابعاد و مؤلفه‌های استخراج‌شده، می‌توان نتیجه گرفت به علت اینکه بارهای عاملی با ضرایب مسیر، نشان‌دهنده وضعیت مطلوب است، تمامی متغیرها فرهنگ مقاومت مؤثر می‌باشند. بار عاملی، ضریب تعیین و معناداری ضرایب به‌دست‌آمده مدل اندازه‌گیری هر یک از سؤالات تحقیق را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب به‌دست‌آمده معنادار شده‌اند؛ زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگ‌تر از ۱/۹۶ یا کوچک‌تر از ۱/۹۶ - نشان‌دهنده معناداری بودن روابط است.

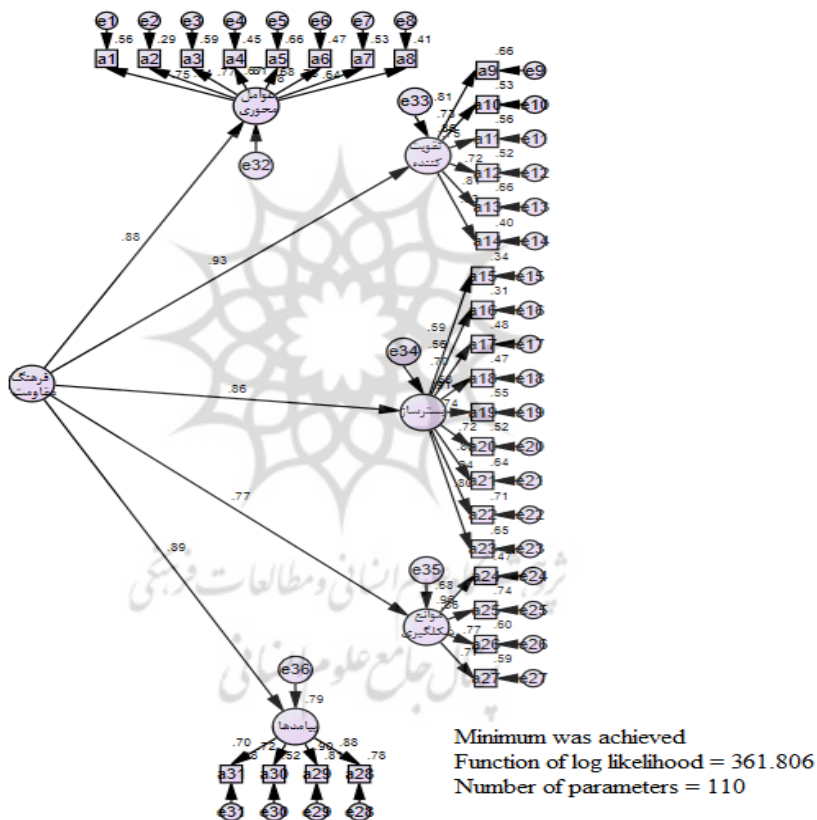
شکل ۲- تحلیل عاملی مرتبه اول مدل در حالت تخمین استاندارد

تحلیل عاملی مرتبه دوم: هر متغیر در سیستم مدل معادلات ساختاری می‌تواند هم به‌عنوان یک متغیر درون‌زا و هم یک متغیر برون‌زا در نظر گرفته شود. متغیر درون‌زا متغیری است که از جانب سایر متغیرهای موجود در مدل تأثیر می‌پذیرد. در مقابل متغیر برون‌زا متغیری است که هیچ‌گونه تأثیری از سایر متغیرهای موجود در مدل دریافت نمی‌کند بلکه خود تأثیر می‌گذارد. در شمایل زیر بیضی‌ها، متغیرهای مکنون یا عامل‌ها و مستطیل‌ها مواد پرسشنامه مدلی جهت فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان را نشان می‌دهد. مدل مسیر از ۵ متغیر پنهان و ۳۱ متغیر آشکار تشکیل شده است. متغیرهای مکنون (پنهان) به‌نوبه خود به دو نوع متغیرهای درون‌زا و متغیرهای برون‌زا تقسیم می‌شوند در شکل ۳ متغیر عوامل محوری، عوامل تقویت‌کننده، عوامل بستر سز، موانع شکل‌گیری و پیامدها متغیر درون‌زا و متغیر فرهنگ مقاومت برون‌زا هست. پیکان‌های کوچک واریانس باقیمانده (خطا) را نشان می‌دهد که به‌وسیله‌ی عامل تبیین می‌شود.

بارهای عاملی مدل در حالت تخمین استاندارد میزان تأثیر هر کدام از متغیرها و یا گویه ها را در توضیح و تبیین واریانس نمرات متغیر یا عامل اصلی نشان می‌دهد. به عبارت دیگر بار عاملی نشان‌دهنده میزان همبستگی هر متغیر مشاهده‌گر (سؤال پرسشنامه) با متغیر مکنون (عامل‌ها) می‌باشد.

متغیر «عوامل محوری» دارای بار عاملی (۰/۸۸)، متغیر «عوامل تقویت‌کننده» دارای بار عاملی (۰/۹۳)، متغیر «عوامل بسترساز» دارای بار عاملی (۰/۸۶)، متغیر «موانع شکل‌گیری» دارای بار عاملی (۰/۷۷) و متغیر «پیامدها» دارای بار عاملی (۰/۸۹) می‌باشد.

نمودار ۳- الگوی مدل فرهنگ مقاومت در حالت تخمین استاندارد

بررسی روایی همگرایی و پایایی سازه: معیار AVE نشان‌دهنده میانگین واریانس به اشتراک گذاشته‌شده بین هر سازه با شاخص‌های خود می‌باشد. به بیان ساده AVE میزان

همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد. که هرچقدر این همبستگی بیشتر باشد برازش نیز بیشتر می‌شود. در این پژوهش مقدار AVE بالای ۰/۵ روایی همگرایی قابل قبول است.

پایایی سازه بیان می‌کند نتایج به دست آمده از کاربرد یک ابزار اندازه‌گیری تا چه حد با نظریه‌هایی که آزمون بر محور آن‌ها تدوین شده است تناسب دارد. پایایی سازه (متغیرهای مفهومی) را می‌توان بر اساس پایایی مرکب (CR) میزان واریانس (AVE) استخراج شده محاسبه کرد.

جدول ۱۰- روایی همگرایی و پایایی مؤلفه‌ها

CR	AVE	آماره t	ضریب تعیین	بار عاملی		
۰/۸۴	۰/۷۵	۹/۰۴۶	۰/۷۷	۰/۸۸	عوامل محوری	فرهنگ مقاومت
		۱۰/۲۰۵	۰/۸۶	۰/۹۳	عوامل تقویت‌کننده	
		۸/۹۴۹	۰/۷۳	۰/۸۶	عوامل بسترساز	
		۷/۵۹۶	۰/۵۹	۰/۷۷	موانع شکل‌گیری	
		۱۰/۵۶۲	۰/۷۹	۰/۸۹	پیامدها	

همان‌گونه که در جدول ۱۰ ملاحظه می‌گردد، پایایی مرکب بیشتر از ۰/۷ واریانس هر سازه بزرگ‌تر از ۰/۵ می‌باشد بنابراین همبستگی یک سازه با شاخص‌ها فراهم می‌باشد و ابزار اندازه‌گیری مناسب و منعکس‌کننده متغیر پنهان می‌باشد. برازش مدل: شاخص‌های نیکویی برازش یک از اهداف اصلی در استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری، شناخت میزان همخوانی بین داده‌های تجربی با مدل مفهومی و نظری است. برای شناخت میزان همخوانی داده‌های تجربی و مدل مفهومی از شاخص‌ها و معیارهایی استفاده می‌شود که به آن‌ها شاخص‌های نیکویی برازش می‌گویند. در مدل اندازه‌گیری از شاخص‌های متفاوتی جدول ۱۱ برای حصول اطمینان از نیکویی برازش مدل استفاده می‌شود.

جدول ۱۱- شاخص‌های نیکویی برازش مدل

شاخص	مقدار استاندارد	مقدار مدل
X2/DF	کمتر از ۳	۳/۲۸۹
RMSEA	کمتر از ۰/۰۸	۰/۰۷۳
GFI	بیشتر ۰/۸	۰/۹۶
AGAI	بیشتر ۰/۸	۰/۸۸
RFI	بیشتر ۰/۹	۰/۹۲۲
IFI	بیشتر ۰/۹	۰/۹۰۷
NFI	بیشتر ۰/۹	۰/۹۱
CFI	بیشتر ۰/۹	۰/۹۰۵

شاخص‌های محاسبه‌شده و مقدار استاندارد آورده شده است. مقایسه آن دو نشان می‌دهد که همخوانی بین داده‌های تجربی با مدل مفهومی و نظری وجود دارد.

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث

با مروری بر ادبیات نظری و پیشینه تحقیقاتی در زمینه فرهنگ مقاومت می‌توان محور مطالعاتی در زمینه این مفهوم را در چهار زمینه اقتدار فرهنگی، امنیت فرهنگی، فرهنگ ایثار و شهادت، فرهنگ دفاع مقدس طبقه‌بندی نمود برای مثل، نتایج پژوهش ملک‌زاده (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «تقویت فرهنگ مقاومت و اقتدار نظامی؛ راهبرد دفاعی آیت‌الله خامنه‌ای در نظام اسلامی» نشان داد، راهبرد دفاعی آیت‌الله خامنه‌ای مبتنی بر تقویت فرهنگ مقاومت همراه با افزایش اقتدار در تمام عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و نظامی است که با بعد محوری (فرهنگ مقاومت) این پژوهش هم‌راستا است. نتایج پژوهش ظهیری (۱۴۰۰) «با عنوان تحلیل نظری عوامل جامعه‌شناختی و مدیریتی مؤثر بر فرهنگ ایثار و مقاومت» نشان داد گسترش ایثار و مقاومت به‌عنوان یک فرهنگ ناب، در صدر آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران بوده و حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم

رهبری همواره در بیانات خود به ایثار و مقاومت به‌عنوان فرهنگ متعالی که موجب بیمه انقلاب اسلامی و کشور در مقابل جریان استکباری خواهد شد، تأکید داشتند. لذا می‌توان نتیجه گرفت که یافته‌های این تحقیقات با یافته‌های تحقیق حاضر همخوانی دارد. نتایج پژوهش پوستین چی (۱۴۰۱) با عنوان «تأثیر متقابل عوامل فرهنگی اجتماعی و دفاع مقدس» نشان داد که عوامل فرهنگی و اجتماعی (دفاع مقدس، فرهنگ مقاومت، بسیج اجتماعی و بیگانه‌هراسی) نقش مؤثری در شکل‌بندی‌های کنش رفتاری بازیگران دارند. نتایج پژوهش نادری مایوان و علیزاده (۱۳۹۶) با عنوان «راهکارهای انتقال ادبیات مقاومت و فرهنگ ایثار و شهادت به نسل جدید» نشان داد، برای حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس و فرهنگ ایثار و شهادت به نسل آینده بایستی این فرهنگ با جدیت در برنامه‌ریزی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور مدنظر قرار گیرد.

مقایسه نتایج حاصل از این پژوهش با پیشینه‌های تجربی، می‌توان این‌گونه استنباط نمود که تا به امروز، الگوی مشخصی در زمینه فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان ارائه نشده است. تحقیقات مرتب‌تبی که در این زمینه به انجام رسیده، عمدتاً مقاومت را با رویکردهای امنیتی و جنگی و اجتماعی و دفاع مقدس مورد بررسی قرار داده‌اند و فقدان تحقیقات در این زمینه باعث می‌شود تا ویژگی مقایسه‌پذیری خدشه‌دار شود اما برخی از مؤلفه‌های پژوهش حاضر با تحقیقات انجام‌شده شباهت‌های دارد:

از میان مطالعات انجام‌شده در این زمینه، از بعد کلان می‌توان نتایج این تحقیق را هم‌راستا با یافته‌های ملکی راد (۱۴۰۰) دانست. ایشان در پژوهشی با عنوان «کارکرد معرفتی و ارزشی فرهنگ انتظار در تعمیق راهبرد مقاومت با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی» تحکیم معرفت الهی و ولایت‌پذیری در حوزه باورها، تحکیم ارزش‌های اخلاقی و ارزش‌های سیاسی را در تقویت راهبرد مقاومت مناسب دانست که با بعد نگرش و باور با یافته‌های پژوهش حاضر هم‌خوانی دارد. نتایج پژوهش محمدی (۱۳۹۲) به‌عنوان «اسلام‌گرایی؛ گفتمان مقاومت» نشان داد، گفتمان اسلام‌گرایی نوعی مقاومت در برابر سلطه گفتمان مدرنیته غربی است که با صورت‌بندی جدیدی از اسلام، الگوی بدیلی را برای مدیریت جامعه پیشنهاد می‌دهد، نتایج این پژوهش با پژوهش حاضر در گفتمان‌سازی و معنویت‌گرایی هم‌راستا است. یافته‌های تحقیق رنج دوست و همکاران (۱۴۰۱)، با عنوان «تعالی و تربیت اسلامی با تأکید بر فرهنگ مقاومت در ایران (دلایل و الزامات)» نشان داد که کشور ایران به‌واسطه‌ی تاریخ و گذشته فرهنگی و اعتقاد راسخ به نهضت حسینی و وقوع انقلاب اسلامی با رهبری امام خمینی (ره) دارای فرهنگ مقاومتی در بسیاری از ابعاد اقتصادی و اجتماعی است. اعتقاد راسخ به نهضت حسینی در این پژوهش با مؤلفه معنویت‌گرایی در پژوهش

حاضر هم‌راستا است. مخبر دزفولی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «واکاوی تهدیدات فرهنگی ماهواره‌ای و تدوین راهبردهای مقابله» به این نتیجه دست‌یافته که جمهوری اسلامی ایران بر مدار دین و حول محور ولایت و امامت، با طرح مردم‌سالاری دینی، نظام‌های مبتنی بر دموکراسی غربی و در رأس آن آمریکا و راهبردهای جهانی به‌ویژه منطقه‌ای این ابرقدرت را به چالش کشیده است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که یافته‌های این پژوهش در بعد ولایت و امامت با معنویت‌گرایی در تحقیق حاضر متناظر است. در پژوهش اخوان کاظمی و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «مؤلفه‌های مقاومت در فرهنگ سیاسی جنبش انصار الله یمن» مؤلفه‌های اسلام‌گرایی با مؤلفه معنویت‌گرایی در این پژوهش هم‌راستا است. نتایج اسدی و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان «نقش فرهنگ مقاومت در امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران» با مؤلفه‌های روحیه جهادی و احیا و تقویت هویت دینی و امنیت داخلی در پژوهش حاضر شباهت دارد. یافته‌های تحقیق ناظمی اردکانی و خالدیان (۱۳۹۷) با عنوان «مؤلفه‌های فرهنگی گفتمان مقاومت اسلامی در جهان اسلام» در مؤلفه‌های اعتقاد دینی، هویت ملی و ایدئولوژی و غلبه بر گفتمان‌های غربی و یا بنیادگرا با برخی مؤلفه‌های این پژوهش هم‌سو است. نتایج پژوهش حسن‌زاده و جباری (۱۳۹۸) با عنوان «فرهنگ مقاومت و بایسته‌های دفاعی امنیتی گام دوم انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)» در مؤلفه مبارزه با سلطه با پژوهش حاضر همخوانی دارد.

۵-۲- نتیجه‌گیری

فرهنگ مقاومت یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین عوامل ارتقای مشارکت در صحنه‌های گوناگون است. گفتمان سازی، نگرش و باور و هویت انقلابی از مهم‌ترین مؤلفه‌های این پژوهش هستند. راهبرد جامعه‌پذیری مقابله با کفر و استکبار در ولایت اتحاد ملت و امت اسلامی به ایجاد یک ملت بزرگ منجر شد و محور این امت بزرگ که اصل اتحاد و همدلی بود گفتمان مقاومت را ایجاد کرد که همه به‌صورت یک فرهنگ بسیجی مقاومت را سرلوحه خود قرار دهند. از محاسن ایجاد فرهنگ مقاومت این است که یک امت واحده تشکیل می‌شود و خود این مقاومت می‌تواند منجر به تعامل با سایر ملت‌ها و دولت‌ها بر اساس عدالت و عزت و فراهم‌سازی بستر توسعه و تعالی مادی و معنوی کشور بر اساس ایده‌ی نه شرقی نه غربی. فرهنگ مقاومت همواره با رد هرگونه وابستگی به بیگانگان بر استقلال طلبی و آزادی تأکید داشته است. در واقع عنصر استقلال طلبی به این گفتمان و فرهنگ در بین جنبش‌ها و مکتب‌های سیاسی جایگاه ویژه‌ای بخشیده است. شاید بتوان فلسفه وجودی

گفتمان مقاومت را مقابله با گفتمان سلطه تعریف کرد. در واقع این گفتمان زمانی قوام یافت که در مقابل خود نظام و گفتمانی به نام سلطه را یافت که فارغ از هرگونه چارچوب اخلاقی علیه ملت‌ها ظلم می‌کند. گفتمان مقاومت پاسخی به این ظلم و جور بود. از طرف دیگر از آنجاکه این گفتمان بر اسلام‌خواهی، آزادی‌خواهی، استقلال‌طلبی، صلح‌طلبی و... تأکید می‌کند کاملاً مشخص است که با هرگونه استکبار و استبدادی مخالف است. از طرفی، وقتی می‌خواهیم در یک سازمان فرهنگ خاصی را حاکم کنیم ابتدا باید در وجود شخصیت‌های افراد جامعه‌پذیری ایجاد شود.

- مطابق نتایج پژوهش معنویت‌گرایی و روحیه جهادی از ابعاد مهم فرهنگ مقاومت میان بسیجیان هستند، بنابراین داشتن معنویت و گرایش به مذهب و شیعه بودن از شاخص‌های وجودی بسیج برای ایجاد فرهنگ مقاومت است. بسیجیان با بهره‌گیری از مؤلفه‌هایی شهادت‌طلبی، مقاومت، توکل بر خدا، روحیه جهادی و احیا و تقویت هویت دینی می‌تواند ما را در مقابله‌ها با ناتوی فرهنگی یاری نمایند. دوران هشت‌ساله جنگ تحمیلی، هرچند خسارت‌های فراوانی در عرصه‌های مختلف در پی داشت اما تأثیر معنویت‌گرایی و روحیه جهادی آن در عرصه‌های مختلف فرهنگی، حماسی، نظامی، اخلاقی، علمی، صنعتی، هنری و... غیرقابل انکار است. مهم‌ترین عامل در اشاعه و ترویج فرهنگ مقاومت، توجه به اعتقادات مردم و پروراندن باورهای دینی در آن‌هاست. ارکان اصلی دین ما توحید و معاد می‌باشد و نبوت نیز برای نشان دادن راه تربیت آدمی برای شناخت خدا و رسیدن به مقصد و معاد است. روز عاشورا، روز حماسه، شجاعت، دل‌آوری، ابتلا و آزمایش بزرگ الهی، روز فداکاری و عزت است تا آنجایی که امام حسین در قیام عاشورا توانست فرهنگ ایثار و شهادت‌طلبی را زنده کند. در حوزه فرهنگ مقاومت باید این نکته را اشاره کرد که اولین ارگان و مکتبی که باید پرچم‌دار این فرهنگ باشد بسیج و بسیجیان هستند که در رأس این توجهات هستند توصیه‌ی رهبر معظم انقلاب به توجه همه‌ی گروه‌ها به وحدت و عدم درگیری گروهی و فرقه‌ای و پایبندی به اتحاد ملی بر اساس برنامه‌ی جهادی بود.

- اخلاق‌مداری، فرهنگ محیطی، مبارزه با سلطه و مشارکت از مؤلفه‌های دیگر این پژوهش هستند. گرایش‌های موجود در بین محیط و افراد به‌عنوان یک فرهنگ و گرایش‌های طبیعی فردی و گروهی و تفاوت‌های فردی از یک ایده تا یک تفکر بر فرهنگ مقاومت تأثیرگذار است. نشانه‌های فرهنگ مقاومت را می‌توان در مفاهیم و نشانه‌هایی از جمله مبارزه با سلطه، مشارکت، اخلاق‌مداری، دانست.

- جناح‌بازی سیاسی و ردایلی اخلاقی از مؤلفه‌های دیگر این پژوهش هستند که مانع شکل‌گیری فرهنگ مقاومت میان بسیجیان می‌شوند.

یکی از عوامل مهم انحطاط فرهنگ مقاومت در بسیجیان، جناح‌بازی سیاسی و رذایل اخلاقی است که آثار منفی زیادی در پی دارد. ملاک و معیار بسیجیان باید مبانی اسلام، انقلاب و مقاومت باشد، بسیجی باید از اختلاف‌سلیقه‌ها عبور کند و به بازی‌های سیاسی ورود نکند. وظیفه بسیج و هویت اجتماعی بسیج جناح سیاسی نیست. یکی دیگر از رذایل و ضد ارزش‌های اخلاقی کبر و تکبر است و آن حالتی است از حالات نفسانی که انسان احساس ترفیع و بزرگی، راحتی و تکیه و اعتماد بر خود می‌کند.

امنیت پایدار و جهانی شدن پیامدهای این پژوهش هستند. انقلاب اسلامی ایران و فرآیند دفاع مقدس، جلوه‌هایی از مقاومت را در برابر سایر مؤلفه‌های تأثیرگذار در رهیافت‌های سیاست بین‌الملل به وجود آوردند. امروزه چالش‌های فرهنگی زیادی وجود دارد و بی‌شک در این شرایط فرهنگ‌های قوی‌ترین تأثیر را روی نظم و امنیت جوامع بشری خواهد داشت. مقاومت به‌عنوان متغیر جدیدی از کنش در سیاست بین‌الملل ظهور کرده است. این متغیر تحت تأثیر موضوعاتی از جمله مقاومت‌های مربوط به انقلاب اسلامی ایران بوده است. در صورت مواجهه صحیح با پدیده جهانی‌شدن و تأثیر و تعامل مثبت فرهنگ و هویت ملی بر این جریان و شناخت و برخورد علمی و آگاهانه با جلوه‌های آشکار آن و استفاده بهین از فرصت‌های حاصل، فرآیند جهانی‌شدن می‌تواند عاملی برای توانمندی و برتری فرهنگ‌های ملی و محلی و امکانی برای توسعه و تعمیق فرهنگ و ارزش‌های دینی و انقلابی و احیای باورهای فرهنگی کشور باشد. مسائل امنیتی یک کشور به دودسته داخلی و خارجی تقسیم می‌شود، می‌توان گفت امنیت داخلی غالباً متوجه مرزهای داخلی کشور است و بیشتر تهدیداتی را بررسی می‌کند که می‌تواند امنیت را در داخل مرزهای کشور به خطر اندازد. امنیت داخلی امروزه کالایی پرارزش به شمار می‌رود و به‌عنوان ابزاری برای حفظ، تداوم و ارتقا حیات برای بشر قابل‌درک است. استکبار جهانی همواره مترصد برتری‌یابی نسبت به سایر کشورهای جهان بوده‌اند و به‌نوعی خود را داعیه‌دار جهان می‌دانند و از هر شیوه‌ای برای تسلط بر سایر کشورها بهره می‌گیرند و با پیشرفت تکنولوژی و ارتباطات به‌سوی سلطه فرهنگی روی آورده‌اند.

۵-۳- پیشنهادها

- مشارکت مراکز فرهنگی کشور برای گسترش و تبیین جایگاه و ارزش‌های فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان.
- ایجاد یک‌نهاد واحد در حوزه فرهنگ مقاومت جهت وحدت رویه در بین نهادهای فرهنگی و جلوگیری از کج فرهنگی.

- کاهش دوقطبی شدن و جناح‌بازی‌های سیاسی در میان بسیجیان و عدم وابستگی بسیجیان به طیف‌های سیاسی.
- برای حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس و فرهنگ مقاومت و ایثار به نسل آینده، زیرساخت‌های معنوی برای بسیجیان با جدیت در برنامه‌ریزی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی گنجانده شود.
- حمایت‌های دولتی و امکانات مناسب به بسیجیان برای اشاعه فرهنگ مقاومت.
- حمایت‌های معنوی مسئولان ذی‌صلاح مشارکت از نخبگان بسیجی جهت ترویج فرهنگ محیطی و بازتولید رشادتها و مقاومت‌های بسیجیان.
- ترویج گفتمان فرهنگ مقاومت بسیجیان در غرب آسیا و غلبه بر گفتمان‌های غربی و بنیادگرا برای حصول به امنیت پایدار و جهانی‌شدن.
- سیاست‌گذاری در زمینه توسعه اجتماعی، اخلاق‌مداری و مشارکت برای گسترش و تفکر فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان.
- الگوی گفتمان فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان به‌عنوان سرفصل ضرورت‌های پژوهش.
- فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان به‌عنوان راهکاری برای مبارزه با سلطه در مقابل هژمونی فشارهای وارده از جانب کشورهای غربی.
- فراهم نمودن امکانات معنوی و روحیه‌جهدی در عرصه‌های مختلف برای بسط و تعمیق فرهنگ مقاومت میان بسیجیان.
- به‌کارگیری نگرش و باور و هویت انقلابی جهت نهادینه کردن اندیشه فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان.
- مطالعه‌ای تطبیقی بین فرهنگ مقاومت بسیجیان در دیگر استان‌ها انجام گیرد و الگوی جامع ارائه گردد.
- روابط بین متغیرهای مدل تحقیق در استان‌ها دیگر مورد مطالعه قرار گیرد.
- از طریق مطالعه کیفی در استان‌ها دیگر مدل تحقیق حاضر توسعه داده شود.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. اسدی، حیدر و رجبی، هادی، (۱۳۹۶). نقش فرهنگ مقاومت در امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه سیاست، دوره ۴، شماره ۱۶. ص ۸۷-۱۰۴.
۲. -اخوان کاظمی، مسعود؛ شاه ملکی، حامد، (۱۴۰۰). مؤلفه‌های مقاومت در فرهنگ سیاسی جنبش انصار الله یمن، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، دوره: ۱۰، شماره ۱. ص ۷۵-۱۰۵.
۳. -بسیج، احمدرضا (۱۳۹۵)، فرهنگ اسلامی در تقابل با نسبیت فرهنگی، فصلنامه قدرت نرم، دوره ۶، شماره ۱، ص ۷-۲۷.
۴. بدرخانی، علی؛ بحرینی، نسرین، (۱۴۰۰). الگوی مردمی در پشتیبانی اقتصادی و تأمین نیروی انسانی در شرایط جنگ تحمیلی و تحریم‌های غرب. پژوهش‌های معاصر انقلاب اسلامی، ۳(۹)، ۲۳-۴۲.
۵. -بوداقی، حسین، شادی، سمیرا، (۱۳۹۳). ابعاد، شاخص‌ها و مؤلفه‌های مدیریت جهادی در فرهنگ غدیر، سومین همایش بین‌المللی فرهنگ غدیر الگوی مدیریت جهادی. تهران.
۶. پوستین چی، زهره، (۱۴۰۱). تأثیر متقابل عوامل فرهنگی اجتماعی و دفاع مقدس، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، دوره: ۸، شماره ۱، ص ۱۱۱-۱۳۶.
۷. -بیگی، جمال؛ قربانی، ابراهیم، (۱۳۹۸)، ارزیابی نقش نهاد بسیج به‌مثابه الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی شهرستان مهاباد، فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، دوره ۷، شماره ۱۴، ص ۱۱۴-۱۳۴.
۸. -حسن‌زاده، محمد و جباری، حسن، (۱۳۹۸)، فرهنگ مقاومت و بایسته‌های دفاعی امنیتی گام دوم انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، اولین همایش سراسری قدرت نرم انقلاب اسلامی با محوریت «چهار دهه مقاومت و بایسته‌های فرهنگی گام دوم انقلاب اسلامی»، تهران.
۹. -جمشیدی، محمدحسین؛ اسلامی محسن (۱۳۹۶). تفکر و فرهنگ بسیجی در اندیشه امام خمینی (ره)، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، دوره ۷، شماره ۱۶، ص ۴۲-۶۴.
۱۰. -رنج دوست؛ شهرام، شوکتی، سعادت، (۱۴۰۱). تعلیم و تربیت اسلامی با تأکید بر فرهنگ مقاومت در ایران (دلایل و الزامات)، هشتمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی ایران، تهران.

۱۱. -زارعی، غفار؛ قاسم پور، سلیمان؛ حقیقی، علی‌محمد، (۱۴۰۲)، نقش فرهنگ مقاومت بر تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه از منظر سازه‌انگاری، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای.
۱۲. -ظهیری، هوشنگ، (۱۴۰۰)، تحلیل نظری عوامل جامعه‌شناختی و مدیریتی مؤثر بر فرهنگ ایثار و مقاومت و ارائه راهکارها، دومین همایش ملی بازنمایی گفتمان انقلاب اسلامی مبتنی بر بیانیه گام دوم، تهران.
۱۳. -فلاحی، علی (۱۳۹۷)، سرمایه اجتماعی میانی در کشور با تأکید بر سازمان بسیج و رابطه آن با احساس امنیت در استان‌ها، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیست و یکم، شماره ۸۰، ص ۸۶ تا ۱۱۴.
۱۴. -محمدی، محمود، (۱۳۹۲)، اسلام‌گرایی؛ گفتمان مقاومت، جامعه‌شناسی تاریخی، دوره ۵، شماره ۲، ص ۷۱-۹۱.
۱۵. -مخبردزفولی، محمدرضا؛ محمد، اسحاقی و عظیمی‌طرقدری، محمد، (۱۳۹۴)، واکاوی تهدیدات فرهنگی ماهواره‌ای و تدوین راهبردهای مقابله، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دوره ۱۳، شماره ۶۴، ص ۵۳-۷۶.
۱۶. -مصلی نژاد، عباس، (۱۳۹۳)، نقش ساختار سیاسی در سیاست‌گذاری فرهنگ مقاومت، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، دوره ۱۷، شماره ۶۲، ص ۵-۳۱.
۱۷. -ملکی‌راد، محمود، (۱۴۰۰)، کارکرد معرفتی و ارزشی فرهنگ انتظار در تعمیق راهبرد مقاومت با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی، دوفصلنامه جامعه مهدوی، دوره ۲، شماره ۲، ص ۱۲۵-۱۵۶.
۱۸. -ملک زاده، محمد، (۱۳۹۹)، تقویت فرهنگ مقاومت و اقتدار نظامی؛ راهبرد دفاعی آیت‌الله خامنه‌ای در نظام اسلامی، هفتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران، تهران.
۱۹. -میر قادری، فضل‌اله؛ کیانی، حسین، (۱۳۹۱)، بن‌مایه‌های ادبیات مقاومت در قرآن، فصلنامه ادبیات دینی، دوره ۱، شماره ۱.
۲۰. -نادری مایوان، رمضان علی و علیزاده، رضا، (۱۳۹۶)، راهکارهای انتقال ادبیات مقاومت و فرهنگ ایثار و شهادت به نسل جدید، نخستین همایش ادبیات مقاومت با محوریت شهدای دانشجو استان خراسان شمالی، بجنورد.

۲۱. ناظمی اردکانی؛ مهدی و خالدیان، صفرعلی، (۱۳۹۷). مؤلفه‌های فرهنگی گفتمان مقاومت اسلامی در جهان اسلام، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، شماره ۲، دوره ۲۶، ص ۸۶-۵۹.

کتابها

۱. قرآن کریم.
۲. امام خمینی، سید روح اله (۱۳۶۱). صحیفه نور، انتشارات: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۲ ج.
۳. کاووسی؛ اسماعیل، (۱۳۹۹). سازمان و مدیریت نهادها و مراکز فرهنگی، انتشارات: جهاد دانشگاهی واحد استان قم.
۴. فرهنگ، احمد (۱۳۹۱). فرهنگ مقاومت و مقاومت فرهنگی، قابل دسترسی در: <http://farhangoffice.parsiblog.Com>
۵. مصلی نژاد، عباس (۱۳۹۶). فرهنگ سیاسی ایران، تهران، نشر فرهنگ صبا. چاپ هفتم.
۶. متقی، ابراهیم؛ بقایی، خرم و رحیمی، میثم (۱۳۹۸). بررسی سیاست خارجی آمریکا در خاورمیانه پس از ۱۱ سپتامبر (بر اساس رویکرد واقع‌گرایی تهاجمی)، نشریه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، دوره ۵، شماره ۹.
۶. والی زاده، اسماعیل (۱۳۸۸). تهاجم فرهنگی و راه‌های مقابله با آن. ماهنامه معارف، شماره ۶۹.

منابع اینترنتی

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار متصدیان مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی ۱۳۹۹/۹/۲۶.
۲. بیانات مقام معظم رهبری در جشن بزرگ منتظران ظهور ۱۳۸۷/۹/۳.
۳. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با سپاهیان و بسیجیان ۱۳۷۷/۹/۲.
۴. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با فرماندهان نواحی و پایگاه‌های گردان‌های بسیج سراسر کشور ۱۳۷۴/۹/۸.

Articles

1. Creswell John W. (2012) "Educational research, planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research", NY: Pearson. 429
2. -Glaser, B. G. (1978). Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory: Sociology Press, Mill Valley, USA.74
3. -Glaser, B. G. (1992). Basics of grounded theory analysis: Emergence vs. forcing. Mill Valley, CA: Sociology Press.
4. -Hsiung, K.S. Colditz, J.B. McGuier, E.A. et al. Measures of Organizational Culture and Climate in Primary Care: a Systematic Review. J GEN INTERN MED 36, 487-499 (2021). <https://doi.org/10.1007/s11606-020-06262-7>
5. -Moreillon, J. (2013). Building bridges for global understanding: Cultural literature collection development and programming. Children & Libraries, 11(2), 35.
6. -Schein, E. H. (2017). Organizational Culture & Leadership. John Wiley & Sons, 5th edition, USA.
7. -Taylor, L. (2010). "From Ways of Life to Lifestyle TheOrdinari-ization'of British Gardening Lifestyle Television, European Journal of Communication, 17(4), 479-493.
8. -Warrick, D. D. (2017). What leaders need to know about organizational culture. Business Horizons, 60(3), 395-404.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

